

บทที่ 4

บทวิเคราะห์กระบวนการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด และการควบคุม ตรวจสอบ ความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติกฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

การบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 เพื่อให้ผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพจนสามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข มีความสัมพันธ์อย่างยั่งยืนต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่บัญญัติไว้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เนื่องจากการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพฯ มีขั้นตอนตามกระบวนการของกฎหมาย ที่มีการควบคุมตัวผู้ต้องหาให้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ หรือฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ที่อาจเป็นการกระทำที่มิชอบด้วยกฎหมายในการล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพโดยไม่เป็นธรรม ซึ่งจะต้องมีการควบคุมตรวจสอบ การกระทำความผิดเพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่มุ่งหวังให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนแต่ละคนได้รับการคุ้มครอง

4.1 วิเคราะห์ขั้นตอน และกระบวนการบำบัดรักษายาเสพติดตามกฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

ในการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามกฎหมายใหม่นี้ เป็นการกำหนดวิธีการพิเศษในการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ที่ให้โอกาสผู้กระทำผิดไม่ต้องถูกนำตัวเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมปกติ โดยใช้กระบวนการแก้ไขฟื้นฟูสมรรถภาพผู้กระทำความผิดแทนกระบวนการลงโทษ เพื่อให้ผู้กระทำผิดที่เป็นผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดได้กลับคืนสู่สังคม

4.1.1 การจับกุมเข้าสู่กระบวนการ

ในการดำเนินการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 เมื่อมีการจับกุมบุคคลซึ่งกระทำความผิดเกี่ยวกับ ยาเสพติด หลังจากการสืบสวนและแจ้งข้อกล่าวหาแก่ผู้กระทำผิด ในฐานะความผิดทั้ง 4 ฐานที่ได้กำหนดไว้ตามมาตรา 19 วรรคแรก คือ ฐานเสพยาเสพติด เสพและมีไว้ในครอบครอง เสพและมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย เสพและจำหน่ายยาเสพติด ตามชนิด ประเภท และปริมาณ ที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง พนักงานสอบสวนจะดำเนินการตรวจสอบข้อมูลของผู้กระทำความผิดเพื่อดำเนินการตามกระบวนการของกฎหมาย โดยจะมีการตรวจสอบประวัติการกระทำความผิดว่าบุคคลนั้น อยู่ในระหว่างต้องหา หรือ ระหว่างดำเนินคดีในความผิดฐานอื่นซึ่งเป็นการผิดที่มีโทษจำคุก หรือ อยู่

ในระหว่างรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาของศาลหรือไม่ และในการตรวจสอบข้อมูลดังกล่าว จะต้องดำเนินการให้เสร็จภายใน 48 ชั่วโมง สำหรับผู้ต้องหาที่มีอายุไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ จะต้องดำเนินการให้เสร็จภายใน 24 ชั่วโมง ซึ่งระยะเวลาที่กำหนดไว้นี้ เป็นการควบคุมตัวในช่วงแรกของกระบวนการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ที่พนักงานสอบสวนต้องนำตัวผู้ต้องหามาตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายของผู้ต้องหาการควบคุมตัวนี้เป็นการควบคุมตามที่กฎหมายกำหนดเวลาไว้ ถือว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามกฎหมายที่จะต้องมีผู้ต้องหาไว้ เพราะการตรวจหาสารเสพติดจะต้องตรวจจากตัวผู้ต้องหาเท่านั้น ประกอบกับถ้าหากไม่มีการควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ก่อนเพื่อตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายของผู้ต้องหาแล้ว และได้ปล่อยให้ผู้ต้องหาลงไปที่พักและนัดมาทำการตรวจหาสารเสพติดภายหลัง เช่นนี้จะส่งผลต่อการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย ที่อาจตรวจพิสูจน์แล้วไม่พบ เนื่องจากยาเสพติดบางประเภทที่ผู้ต้องหาใช้อาจจะตรวจพิสูจน์ไม่พบ เพราะระยะเวลาหลังการเสพที่เนิ่นนาน ทำให้พิสูจน์ไม่ได้ว่าเป็นสารเสพติดประเภทและชนิดใด รวมทั้งสารเสพติดที่ผู้ต้องหาเสพยาเข้าไปนั้น อาจถูกขับออกมาเมื่อผู้ต้องหา กลับไปบ้านและรับประทานอาหารหรือยาบางชนิด ที่ไปส่งผลหรือทำปฏิกิริยาต่อสารเสพติดที่ได้เสพยาเข้าไป ทำให้ตรวจพิสูจน์แล้วไม่พบสารเสพติด

ผู้เขียนเห็นว่า การดำเนินการดังกล่าวของพนักงานสอบสวนที่มีการจับกุมและควบคุมตัวผู้ต้องหาที่กระทำความผิดฐานยาเสพติด ตามชนิด ประเภทและปริมาณ ที่กฎหมายกำหนดไว้ใน มาตรา 19 วรรคแรก มีความสอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 237 วรรคแรก ที่ว่า "ในคดีอาญา การจับและคุมขังบุคคลใดจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล.....ผู้ถูกจับซึ่งยังถูกควบคุมอยู่ ต้องถูกนำตัวไปศาลภายใน 48 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน " และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 วรรค 3 "ห้ามมิให้ควบคุมผู้ถูกจับไว้เกินกว่าสี่สิบแปดชั่วโมง นับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับมาถึงที่ทำการของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ....." ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นผู้ใช้อำนาจดำเนินการ การตั้งข้อหา และ ระยะเวลา กล่าวคือ การควบคุมของพนักงานสอบสวนนั้น เป็นการควบคุมการเคลื่อนไหวของบุคคลที่ถูกจับโดยพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งมีอำนาจทางอาญาเพื่อให้ผู้ต้องหาได้ให้การตอบข้อกล่าวหา ซึ่งต้องมีการควบคุมตัวบุคคลไว้ และผู้ถูกจับต้องถูกนำตัวไปศาล ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ นับแต่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าการ จับกุมดำเนินการของพนักงานตำรวจนั้น เป็นการดำเนินการที่ชอบด้วยกฎหมาย

แต่การดำเนินการตามกฎหมายในขั้นตอน การจับกุมผู้ต้องหาเข้าสู่กระบวนการ คือ พนักงานสอบสวน หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจไปจับบุคคลที่พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ

เข้าใจผิดว่าบุคคลนั้นกำลังเสพยาเสพติด (ซึ่งผลการตรวจปัสสาวะดังกล่าวเป็นสีม่วง) แต่ในข้อเท็จจริงบุคคลดังกล่าวมิได้มีการเสพยาเสพติดในเวลาดังกล่าว ถึงแม้จะปรากฏว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ติดยาเสพติดก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบการกระทำความผิดของผู้ต้องหาที่เข้าสู่กระบวนการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดนี้ แม้จะมี 4 ฐานความผิด ตามที่ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด 2545 กำหนดไว้ โดยทั้ง 4 ฐานความผิดดังกล่าว จะมีการกระทำความผิดในฐานเสพยาเสพติดร่วมอยู่ด้วย ในการกระทำความผิดที่กฎหมายกำหนดไว้ดังนั้น เมื่อบุคคลที่จะเป็นผู้ติดยาเสพติดไม่ว่าจะปานกลางหรือรุนแรงก็ตาม ไม่ได้มีการเสพยาเสพติดในขณะที่ถูกจับกุม ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ก็ไม่ได้หมายความว่า จะจับกุมบุคคลนั้นไม่ได้ เพราะถ้าหากบุคคลนั้นมีพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องขณะนั้นก็จับกุมได้ และกำหนดให้ผู้ติดยาเสพติดที่ไม่ได้เสพยาเสพติดในขณะนั้นเข้ารับการตรวจพิสูจน์การเสพ หรือ การติดยาเสพติด และเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามกระบวนการของกฎหมายได้ ด้วยเหตุนี้ เพื่อให้ผู้ติดยาเสพติดได้รับการบำบัดรักษาหายกลับไปใช้ชีวิตอย่างปกติสุขได้

นอกจากนี้แล้ว หากผู้ต้องหาเป็นผู้ติดยาเสพติด แต่ขณะที่ถูกพนักงานตำรวจจับกุมผู้ต้องหานั้นไม่ได้มีการเสพยาเสพติด เพียงแต่ครอบครองยาเสพติด หรือ จำหน่ายยาเสพติด เช่นนี้ ได้มีความเห็นทางวิชาการ เป็น 2 ความเห็น โดยความเห็นที่ 1 จะถือว่าไม่สามารถนำบุคคลดังกล่าว มาเข้ารับการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด 2545 ได้ เนื่องจากต้องตีความตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด สำหรับความเห็นที่ 2 ได้มีความเห็นว่าแม้บุคคลดังกล่าวที่ถูกจับกุมไม่ได้เสพยาเสพติด แต่มีพฤติการณ์เกี่ยวข้องอยู่ขณะนั้น ก็จับกุมบุคคลดังกล่าวได้ เพื่อตรวจพิสูจน์สารเสพติดในบุคคลนั้นต่อไป แต่จะเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดได้ เมื่อเข้าหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดต่อไป ซึ่งข้าพเจ้าเห็นด้วยกับความเห็นที่สอง ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลที่ต้องการให้ผู้เสพ ผู้ติดยาเสพติดได้รับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดให้หายและกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้ เพราะการจับกุมดังกล่าว จะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขของกฎหมายที่ไม่ละเมิดในสิทธิเสรีภาพของบุคคลโดยไม่ชอบธรรม

กรณีดังกล่าว จึงส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวไม่บรรลุผลเท่าที่ควร โดยมีผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพตามกฎหมายน้อยกว่าที่ตั้งเป้าไว้ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานมีความเห็นในทางปฏิบัติที่แตกต่างกัน นอกจากนี้แล้ว ปัญหาที่พบในปัจจุบันคือ ผู้ต้องหาที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ฐานครอบครองยาเสพติดนั้น ก่อนที่จะมีกฎหมายฉบับนี้ใช้บังคับ ได้มีการครอบครองยาเสพติดเป็นจำนวนมากเพื่อจำหน่ายยาเสพติด แต่เมื่อทราบว่าการที่จะเข้าสู่กระบวนการนี้ได้จะต้องมีการครอบครองยาเสพติดในปริมาณที่กฎหมายกำหนด จึงทำให้ผู้ต้องหาที่เป็นอาชญากรในการค้ายาเสพติดมาใช้วิธีการมียาเสพติดไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย

ตามปริมาณที่กฎหมายกำหนด เพื่อจะได้เข้าสู่กระบวนการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพ หลีกเลี้ยงไม่ต้องถูกดำเนินคดีอาญาตามกระบวนการยุติธรรมปกติในฐานยาเสพติดอื่นที่มีบทลงโทษขั้นสูง นอกจากนี้แล้ว ผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดบางรายจะหลีกเลี้ยงไม่ให้นำตัวเข้าสู่กระบวนการของกฎหมายฉบับนี้ เนื่องจากระยะเวลาการควบคุมตัวผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ไม่เกิน 6 เดือนนั้น มีระยะเวลานานกว่า การถูกจับกุมและดำเนินคดีที่ศาลอาญา ซึ่งอาจมีระยะเวลาถูกควบคุมตัวน้อยกว่า หรือบางราย อาจถูกพิพากษาการลงโทษ ทำให้ไม่ต้องถูกควบคุม ทำให้อาจมีการเสนอให้สิ่งตอบแทนแก่ เจ้าพนักงาน หรือ เจ้าพนักงานบางท่านได้เรียกแสวงหาผลประโยชน์กับผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด เพื่อให้ไม่ต้องนำตัวเข้าสู่กระบวนการของกฎหมาย

4.1.2 การตรวจพิสูจน์

เมื่อพนักงานสอบสวนส่งตัวผู้ต้องหาขึ้นไปศาล ภายหลังจากที่มีการจับกุมและ ได้มีการสอบสวนดำเนินคดีภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดแล้ว เพื่อให้ศาลมีคำสั่งส่งผู้ต้องหาไปตรวจพิสูจน์ว่าเป็นผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดหรือไม่ ตามมาตรา 19 วรรค 3 โดยศาลจะต้อง คำนึงถึงสถานที่ตรวจพิสูจน์ให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดด้วย ซึ่งในการตรวจพิสูจน์ คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดจะควบคุมให้มีการจัดทำประวัติ พฤติกรรมในการ กระทำความผิด ตลอดจนสภาพแวดล้อมของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ และการดำเนินการตรวจ พิสูจน์ให้เสร็จภายใน 15 วัน ตามมาตรา 21 วรรค 2 โดยหากมีเหตุจำเป็น คณะอนุกรรมการฟื้นฟู มีอำนาจขยายระยะเวลาการควบคุมตัวได้อีก 30 วัน เพื่อมิให้ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ต้องถูกควบคุมตัว ระหว่างรอผลการตรวจพิสูจน์นานเกินสมควร ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในการพิจารณาสั่งควบคุมตัวบุคคลที่เข้า รับการตรวจพิสูจน์ครั้งแรกเป็นอำนาจศาล เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 237 แต่เมื่อจะขยายระยะเวลาการควบคุมตัวเพื่อตรวจพิสูจน์ กลับให้เป็นอำนาจของคณะอนุกรรมการฟื้นฟู โดยเป็นองค์กรของรัฐฝ่ายบริหาร ซึ่งจะขัดหรือแย้งกับ หลักความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

ในระหว่างการตรวจพิสูจน์ พนักงานสอบสวนยังคงมีอำนาจสอบสวนดำเนินคดี ต่อไปเพื่อการรวบรวมพยานหลักฐานให้ครบถ้วน และดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา มาตรา 87 การผิดฟ้อง ผากซัง ซึ่งเมื่อสอบสวนเสร็จให้ส่งสำนวนให้ พนักงานอัยการโดยไม่ต้องส่งตัวผู้ต้องหาเพียงแต่แจ้งให้ทราบว่าคุณควบคุมไว้ในสถานที่เพื่อการ ตรวจพิสูจน์ และยังกำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจพิเศษในการค้น เรียกบุคคลมาให้ถ้อยคำ หรือเอกสารหลักฐาน ส่งให้ดำเนินการตรวจหรือทดสอบการมียาเสพติดในร่างกายสำหรับผู้เข้ารับ การตรวจพิสูจน์

กรณีผลการตรวจพิสูจน์พบว่าผู้ต้องหาเป็นผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด จะดำเนินการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด และกรณีผลการตรวจพิสูจน์ไม่เป็นผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด คณะอนุกรรมการฟื้นฟูฯ จะได้แจ้งผลให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการดำเนินการต่อไป

สำหรับการที่จะนำตัวผู้ต้องหาไปเข้ารับการตรวจพิสูจน์ นอกจากจะเป็นผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดแล้ว บทบัญญัติของกฎหมายยังกำหนดให้ศาลที่พิจารณามีคำสั่งให้ผู้ต้องหาที่จะเข้ารับการตรวจพิสูจน์ยาเสพติดจะต้องไม่เป็นผู้ต้องหาที่ถูกดำเนินคดีในความผิดฐานอื่น ซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษจำคุกหรืออยู่ระหว่างรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาของศาล ถ้าหากผู้ต้องหาที่ได้รับบริการประกันตัวออกไปใช้ในชั้นรอผลการตรวจพิสูจน์ ระหว่างนั้นได้ไปกระทำความผิดอาญา กฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ชัดเจนว่า ในกรณีที่ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดและไปกระทำความผิดระหว่างได้รับการประกันตัวนั้น จะถูกนำตัวมาเข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดหรือไม่ เพราะกฎหมายได้กำหนดแต่เพียงกรณีมาก่อนเข้ารับการตรวจพิสูจน์ยาเสพติด ศาลอาจจะส่งให้บุคคลที่ไปกระทำความผิดที่มีโทษจำคุกภายหลังที่ได้รับการประกันตัวมาเข้าสู่กระบวนการตามกฎหมายในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดได้ แม้ในมาตรา 24 จะกำหนดว่า ในกรณีที่ข้อเท็จจริงจะปรากฏภายหลังจากศาลมีคำสั่งตามมาตรา 19 เข้ารับการตรวจพิสูจน์ หรือถูกดำเนินคดีในความผิดฐานอื่น ให้ศาลส่งผู้นั้นไปสอบสวนเพื่อดำเนินคดีต่อไป มาตราดังกล่าวจะปรับใช้สำหรับกรณีเมื่อศาลทราบข้อเท็จจริงเปลี่ยนไปภายหลังจากการตรวจพิสูจน์เท่านั้น บทบัญญัติดังกล่าวเป็นการให้ดุลยพินิจของศาลในการวินิจฉัยคุณสมบัติของบุคคลเพื่อที่จะเข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่งเจตนารมณ์ของกฎหมายต้องการให้มีการนำตัวผู้ต้องหาที่ไม่ใช่อาชญากรโดยสันดานเท่านั้นที่จะเข้าสู่กระบวนการบังคับตามกฎหมาย และไม่พึงประสงค์ให้บุคคลที่กระทำความผิดที่มีโทษจำคุกเข้าสู่กระบวนการเพราะบุคคลเหล่านี้ไม่อยู่ในฐานะผู้ป่วย

ดังนั้น ศาลที่พิจารณามีคำสั่งให้ผู้ต้องหาที่จะเข้ารับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดนั้น จะต้องไม่เป็นผู้ต้องหาที่ถูกดำเนินคดีในความผิดฐานอื่น ซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษจำคุกหรืออยู่ระหว่างรับโทษจำคุกตามคำพิพากษา หากมีการนำหลักการให้ดุลยพินิจของศาลมาใช้โดยพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของบทบัญญัตินี้ดังกล่าวแล้ว บทบัญญัติของกฎหมายในส่วนที่ไม่ปรากฏว่าผู้ต้องหาถูกดำเนินคดีในความผิดฐานอื่น ซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษจำคุกหรืออยู่ระหว่างรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาของศาลจะใช้บังคับทั้งก่อนการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดและหลังจากที่มีการตรวจพิสูจน์ ก่อนเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดด้วย ที่อาจมีการแก้ไขบทบัญญัตินี้ดังกล่าวให้มีความชัดเจน

นอกจากนี้ หากผู้ต้องหาที่ถูกต้องหาหรืออยู่ระหว่างดำเนินคดี หรืออยู่ระหว่างรับโทษ ที่มีโทษน้อยกว่าโทษจำคุก เช่น โทษกักขัง ปรับ รวมตลอดถึงผู้ต้องหาที่ถูกศาลพิพากษารอการลงโทษเช่นนี้ ศาลควรรับผู้ต้องหาดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดด้วย เพราะการเป็นผู้ต้องหาความผิดที่มีโทษน้อยกว่าบทบัญญัตินี้ หรือ กรณีที่ผู้ต้องหาที่ถูกศาลพิพากษารอการลงโทษ ศาลอาจจะต้องพิจารณาถึงประเภทความผิดที่จำเลยกระทำความผิด เพราะถ้าการกระทำความผิดนั้นมีลักษณะเป็นอาชญากรรมก็ไม่ควรที่จะนำเข้าสู่กระบวนการบังคับฟื้นฟูฯ แต่ถ้าเป็นการกระทำความผิดในกฎหมายเทคนิค เช่นการทำผิดกฎหมายจราจร ศาลก็อาจใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาให้บุคคลนั้นเข้าสู่กระบวนการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่งต้องพิจารณาเป็นกรณีๆไปให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของบทบัญญัติของกฎหมายในการนำผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดเข้าสู่กระบวนการต่อไป

4.1.3 การดำเนินการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ

เมื่อผลการตรวจพิสูจน์พบว่าผู้ต้องหาเป็นผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด จะมีการดำเนินการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดโดยพนักงานอัยการเมื่อได้รับแจ้งจากคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแล้ว จะมีคำสั่งชะลอการฟ้องไว้ ตามมาตรา 22 วรรคแรก เพื่อรอผลการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดจะเสร็จสิ้น

ในการดำเนินการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด คณะอนุกรรมการฟื้นฟูฯ จะต้องจัดทำแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเพื่อเป็นแนวทางในการฟื้นฟูสมรรถภาพของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์แต่ละราย โดยจะต้องกำหนดสถานที่ที่จะส่งตัวไปเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ และกำหนดวิธีการที่จะนำมาใช้นั้นให้เหมาะสมกับลักษณะของผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพด้วย ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเมื่อพิจารณาองค์ประกอบของคณะอนุกรรมการฟื้นฟูฯ ที่มีผู้แทนกระทรวงยุติธรรม คือ พนักงานอัยการ ไม่ขัดกับหลักความชอบด้วยกฎหมาย ที่มีพนักงานอัยการทำหน้าที่ทั้ง 2 บทบาท คือ เป็นผู้ดำเนินคดีภายหลังที่พนักงานสอบสวนส่งสำนวนคดีว่าจะพิจารณาสั่งฟ้องหรือไม่สั่งฟ้องตามกระบวนการยุติธรรม และในขณะเดียวกันมีฐานะเป็นประธานคณะอนุกรรมการฟื้นฟูฯ ที่จะมีอำนาจในการพิจารณาจัดทำแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพและสั่งให้ส่งบุคคลนั้นไปควบคุมเพื่อดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ เนื่องจากพนักงานอัยการที่ทำหน้าที่เป็นประธานคณะอนุกรรมการฟื้นฟูฯ มีฐานะเป็นอัยการจังหวัด มีบทบาทหน้าที่ในด้านบริหาร ไม่ได้มีหน้าที่ในการว่าคดีในชั้นศาล จึงทำให้การดำเนินงานของพนักงานอัยการไม่ขัดกับหลักความชอบด้วยกฎหมายที่ผู้ดำเนินคดีและผู้พิจารณามีคำสั่งเป็นองค์กรเดียวกัน

สำหรับผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพต้องอยู่รับการฟื้นฟูฯ ตามระยะเวลาที่ คณะอนุกรรมการฟื้นฟูฯ ได้กำหนดไว้ ซึ่งตามมาตรา 25 วรรคแรก ได้กำหนดให้ต้องไม่เกิน 6 เดือน แต่ถ้าผลการฟื้นฟูสมรรถภาพยังไม่เป็นที่พอใจ อาจขยายระยะเวลาได้ครั้งละไม่เกิน 6 เดือน แต่รวมเวลาแล้วต้องไม่เกิน 3 ปี ถ้าผลการฟื้นฟูเป็นที่น่าพอใจแก่คณะอนุกรรมการฟื้นฟูฯ ให้ถือว่า ผู้นั้นพ้นจากความผิดและปล่อยตัวพร้อมกับแจ้งผลให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการทราบ แต่ถ้าเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพและขยายเวลามารวม 3 ปีแล้ว ยังไม่เป็นที่น่าพอใจ ให้คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแจ้งความเห็นให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการทราบเพื่อดำเนินคดีต่อไปนั้น เมื่อพิจารณาประกอบกับการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรม ปกติในความผิดฐานเสพยาเสพติดประเภทเมทแอมเฟตามีน (ยาบ้า) หรือ เสพและมียาเสพติด ประเภท 5 (กัญชา) ไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต ในการพิจารณาดัดสันคดีของศาล ส่วนใหญ่ จะพิพากษาว่ามีความผิด แต่ให้รอการลงโทษ ไม่ต้องถูกควบคุมตัว ทำให้ผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด ไม่อยากเข้าสู่กระบวนการของกฎหมายฉบับนี้ ที่จะต้องถูกควบคุมตัวในสถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

ในกระบวนการของกฎหมาย นอกจาก ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพอาจได้รับการ ปล่อยชั่วคราวตามหลักเกณฑ์ที่คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดกำหนดไว้ หรือได้รับการลดระยะเวลาฟื้นฟูสมรรถภาพโดยที่คณะอนุกรรมการฟื้นฟูฯ เห็นสมควร

ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพที่ถูกควบคุมตัวไว้ในสถานที่เพื่อการฟื้นฟูฯ นี้ กฎหมายได้ให้ถือว่าเป็นผู้ถูกควบคุมซึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา เพื่อมิให้ผู้นั้นหลบหนี และ ถ้ามีการหลบหนีให้พนักงานเจ้าหน้าที่จับกุมตัวไว้ เว้นแต่กรณีเป็นเด็กที่อายุไม่ถึง 18 ปี จะไม่ถือว่าเป็นผู้ถูกควบคุมซึ่ง เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว รวมทั้ง วิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว โดยผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพจะต้องปฏิบัติตาม ข้อบังคับของสถานที่ที่รับตัวไว้ทำการฟื้นฟูสมรรถภาพ ถ้ามีการฝ่าฝืนจะถูกลงโทษด้วยวิธีการที่ กำหนดซึ่งเป็นมาตรการบังคับให้ผู้เข้ารับการฟื้นฟูฯ ต้องปฏิบัติตามวิธีการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยา เสพติดอย่างเคร่งครัดเพื่อให้การฟื้นฟูได้ผล แต่สำหรับเด็กที่มีอายุไม่ถึง 18 ปี ให้ใช้การลงโทษที่ ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวด้วย

จะเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ได้บัญญัติ กรณีที่ผู้ต้องหาที่จะต้องอยู่ฟื้นฟูสมรรถภาพตามที่คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ได้จัดทำแผนไว้แล้ว ให้ถือว่าเป็นผู้ถูกควบคุมซึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา โดยกรณีหลบหนี

ระหว่างคุมขังภายใต้ประมวลกฎหมายอาญา ที่มีการบัญญัติฐานความผิดไว้ หากมีการหลบหนี เพื่อเป็นการปราบปรามไม่ให้ผู้นั้นคิดกระทำความผิดซ้ำอีก และเพื่อให้เกิดความมั่นคงของชุมชน

ส่วนความผิดฐานหลบหนีภายใต้พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ที่ถือว่าผู้ใดหลบหนีจากการควบคุม หรือหลบหนีออกนอกศูนย์ฟื้นฟูให้ถือว่าผู้นั้นหนี การคุมขังตามมาตรา 190 ของประมวลกฎหมายอาญา ได้มีความเห็นเป็น 2 กรณีคือ เหตุที่กฎหมายกำหนดไว้เช่นนี้ เพื่อต้องการที่จะให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานในการติดตามจับกุมตัวผู้ที่หลบหนี เพื่อนำตัวกลับมาสู่กระบวนการฟื้นฟูต่อไป และอีกกรณีหนึ่งเพื่อต้องการลงโทษผู้ที่หลบหนีออกจากสถานดังกล่าว เพราะถือว่าทางรัฐได้ให้โอกาสแก่ผู้กระทำความผิดที่จะปรับปรุงตัวแล้ว

ในการกระทำความผิดดังกล่าวข้างต้น คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดมีอำนาจเปรียบเทียบคดีได้ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนด หากผู้ที่เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพหลบหนีที่คุมขังยอมเปรียบเทียบคดี แต่บทบัญญัติดังกล่าว กำหนดเพียงมาตรการในการเปรียบเทียบคดีเท่านั้น ส่วนผลของคดีจะรับหรือไม่บทบัญญัติดังกล่าว ไม่ได้กำหนดไว้ แต่ในขณะที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติถึงกรณีสิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับ ในคดีซึ่งเปรียบเทียบได้ตามกฎหมายอื่น เมื่อผู้ต้องหาได้ชำระค่าปรับตาม คำเปรียบเทียบของเจ้าพนักงาน ผู้เขียนเห็นว่าควรนำหลักการดังกล่าวมาใช้ตามกฎหมายฉบับนี้ คือ เมื่อผู้ต้องหาชำระค่าปรับตามคำเปรียบเทียบของพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว สิทธินำคดีอาญามาฟ้อง ย่อมระงับ และนำกลับเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด โดยรายงานต่อคณะกรรมการ ฟื้นฟูฯ ทราบต่อไป

ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนด ซึ่งระเบียบคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ว่าด้วยการเปรียบเทียบคดี พ.ศ. 2546 ไม่ได้วางหลักเกณฑ์ถึงผลที่ผู้ต้องหาไม่ยินยอมตามที่ให้เจ้าพนักงานเปรียบเทียบคดี หรือเมื่อยินยอมแล้ว ไม่ชำระเงินค่าปรับ ภายในระยะเวลาที่กำหนด จึงทำให้เกิดความสับสนของเจ้าหน้าที่ว่าควรปฏิบัติกับผู้ต้องหาอย่างไร เพราะตามประมวลกฎหมายอาญา การกระทำความผิดตามมาตรา 190 ได้กำหนดโทษเอาไว้ คือ โทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี ปรับไม่เกิน 6,000 บาท จะนำมาปรับใช้ได้หรือไม่ ในเมื่อผู้ต้องหาที่ถูกจับกุม เข้าสู่กระบวนการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแล้ว ได้มีสถานะเป็นผู้เข้ารับ การฟื้นฟูสมรรถภาพ แต่เมื่อหลบหนีจากที่ควบคุม และถูกเจ้าพนักงานจับตัวได้ ก็จะเปลี่ยนสถานะ เป็นผู้ต้องหาอีกครั้ง จึงทำให้เจ้าพนักงานยังไม่มีแนวทางที่ชัดเจน ในขณะที่ประเทศมาเลเซีย กำหนดว่าหากบุคคลใดหลบหนีจากการควบคุมโดยชอบด้วยกฎหมายจะต้องรับผิดในการหนีนั้น และจะถูกลงโทษโดยการปรับหรือจำคุกเป็นระยะเวลาไม่เกิน 3 ปี หรือ ทั้งจำทั้งปรับ

สำหรับในประเทศสหรัฐอเมริกา กำหนดให้การลงโทษผู้หลบหนีจากสถานบำบัด เมื่อผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด หลบหนีจากสถานพยาบาลหรือผู้ใดช่วยเหลือ หรือพยายามช่วยหรือยุยงช่วยเหลือผู้หลบหนีหรือพยายามหลบหนีต้องได้รับโทษตามบทบัญญัติ คือ ปรับไม่เกิน 5,000 เหรียญ หรือจำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือทั้งจำทั้งปรับ

ปัจจุบันนี้ ผู้ต้องหาที่เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพได้ทั้งควบคุมตัวแบบเข้มงวด และควบคุมตัวแบบไม่เข้มงวด ได้มีการหลบหนีออกไปจากสถานที่ควบคุมตัว แต่ก็ไม่มีมาตรการที่ชัดเจนในการปฏิบัติ รวมถึงไม่ได้มีการติดตามการหลบหนีดังกล่าว เนื่องจากเจ้าหน้าที่ไม่รู้วิธีการ ประกอบกับเจ้าหน้าที่มีจำนวนไม่เพียงพอต่อการติดตาม ทำให้ผู้หลบหนีออกไปแล้ว กลับไปใช้ยาเสพติดอีก ทำให้กระบวนการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดขาดความต่อเนื่อง ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าควรจะมีการแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมาย โดยเพิ่มเติมถึงผลเมื่อผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพแล้วไม่ยินยอมให้เจ้าพนักงานเปรียบเทียบคดีให้มีความชัดเจน เช่นเดียวกับกรณีที่บุคคลมีความผิดฐานไม่ปฏิบัติตามหนังสือของพนักงานเจ้าหน้าที่หรือไม่ปฏิบัติตามหมายเรียกของคณะกรรมการฯ ที่ให้อำนาจคณะกรรมการฯ มีอำนาจเปรียบเทียบ ถ้าผู้กระทำความผิดไม่ยินยอมตามที่เปรียบเทียบ หรือเมื่อยินยอมแล้วไม่ชำระเงินค่าปรับภายในระยะเวลาที่กำหนดให้ดำเนินคดีต่อไป รวมทั้ง หากผู้หลบหนีกลับเข้ามาสู่กระบวนการอีกครั้ง จะต้องมีแผนหรือมาตรการในการควบคุมตัวที่เข้มงวดกว่าเดิม เพื่อไม่ให้ผู้เข้ารับการฟื้นฟู หลบหนีอีก หรือให้ถือว่าการไม่ปฏิบัติตาม หรือฝ่าฝืนระเบียบ เงื่อนไข ดังกล่าว ไม่ควรใช้วิธีการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดอีก และควรรายงานให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ แล้วแต่กรณี เพื่อประกอบการพิจารณาดำเนินคดีต่อไป

4.1.4 การติดตามผลการฟื้นฟูสมรรถภาพ

เมื่อผู้ต้องหาเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ตามที่ผลการตรวจพิสูจน์ เป็นผู้เสพหรือ ผู้ติดยาเสพติด และคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ได้มีการจัดทำแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพ สำหรับผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพแต่ละรายไม่เกิน 6 เดือน นับแต่วันที่ถูกส่งตัวเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

ถ้าผลการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเป็นที่น่าพอใจแก่คณะกรรมการฟื้นฟูฯ ให้ถือว่าผู้นั้นพ้นจากความผิด และปล่อยตัวพร้อมแจ้งผลให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการทราบ แต่ถ้าผลการฟื้นฟูสมรรถภาพไม่เป็นที่น่าพอใจให้คณะกรรมการฟื้นฟูฯ ขยายระยะเวลาการฟื้นฟูออกไปได้ไม่เกินครั้งละ 6 เดือน แต่รวมระยะเวลาแล้วไม่เกิน 3 ปี หากผลการฟื้นฟูยังไม่เป็นที่พอใจของคณะกรรมการฟื้นฟูฯ ให้แจ้งความเห็นให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการทราบเพื่อดำเนินคดีต่อไป

เมื่อผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ มีผลการฟื้นฟูเป็นที่น่าพอใจและได้รับการปล่อยตัวกลับคืนสู่สังคมแล้ว ตามกฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ไม่ได้มีบทบัญญัติของกฎหมายในการกำหนดการติดตามผลภายหลังการฟื้นฟูสมรรถภาพไว้ เพราะถือว่ามีผลการฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นที่พอใจของคณะกรรมการฟื้นฟูฯ แล้ว แต่ความเป็นจริงแล้วกระบวนการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดจะต้องมีการติดตามภายหลังจากที่มีการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ เพื่อไม่ให้ผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำอีก เนื่องจากที่ผ่านมา เมื่อผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด ออกจากสถานที่บำบัดหรือฟื้นฟูสมรรถภาพแล้ว กลับไปอยู่ในที่อยู่อาศัยเดิม ซึ่งมีสภาพแวดล้อมที่เสี่ยงหรือบางครั้งกลับไปคบเพื่อนกลุ่มเดิม รวมทั้งทางครอบครัวของผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ปกครอง ที่อาจส่งผลให้ผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดที่ผ่านการฟื้นฟูสมรรถภาพจากสถานที่ฟื้นฟูฯ กลับไปใช้ยาเสพติดซ้ำอีก และอาจไปก่อคดีขึ้นอีก รวมทั้งการกลับไปเสพ และมีการจำหน่ายยาเสพติดควบคู่กันด้วย เพื่อมีเงินมาซื้อยาเสพติด เพราะผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดที่ผ่านการบำบัดแล้วกลับไป ยังไม่ได้มีการศึกษาต่อ หรือประกอบอาชีพ จึงจำเป็นต้องมีการติดตามดูแล ช่วยเหลือ ผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดที่ได้รับการบำบัดฟื้นฟูแล้ว มีการช่วยเหลือสนับสนุนให้ผู้ป่วยที่ออกจากสถานที่ฟื้นฟูฯแล้ว สามารถฟื้นฟูสภาพได้อย่างสมบูรณ์เป็นคนดีของสังคมต่อไป

ในการติดตามดูแลผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด ที่ผ่านการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดมาตรฐาน ให้มีการติดตามดูแลช่วยเหลือภายหลังการบำบัดฟื้นฟูอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อให้การบำบัดรักษายาเสพติดเกิดประสิทธิผล ลดอัตราการเสพยาเสพติดซ้ำ และยังช่วยลดค่าใช้จ่ายของรัฐบาลในด้านการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพลดลงได้อีก โดยได้กำหนดให้มีการติดตาม ช่วยเหลือ เป็นระยะเวลา 1 ปี หลังผ่านการบำบัดรักษา ในทุกระบบของการบำบัดรักษา คือ ระบบสมัครใจ ระบบต้องโทษ และระบบบังคับ

ผู้เขียนเห็นว่า ในทางปฏิบัติเมื่อผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพมีผลเป็นที่น่าพอใจและได้รับการปล่อยตัวกลับสู่สังคม ไม่ได้มีการติดตามดูแล ช่วยเหลือและพัฒนา ภายหลังจากที่เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ อาจส่งผลให้ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพเหล่านี้ มีโอกาสที่จะกลับไปใช้ยาเสพติดและถูกจับกุมเข้าสู่กระบวนการตามกฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดอีกครั้ง ทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณในการดูแลรักษา ประกอบกับ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด 2545 ไม่ได้มีการกำหนดบทลงโทษ หรือมาตรการทางกฎหมายที่จะบังคับใช้ หากผู้ที่ผ่านกระบวนการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดไปแล้ว และกลับเข้าสู่กระบวนการอีกครั้ง ซึ่งควรจะมีการกำหนดมาตรการทางกฎหมายหรือบทบัญญัติของกฎหมายในการลงโทษผู้ต้องหาเหล่านี้ที่เด็ดขาด หรืออาจจะไม่รับเข้าสู่กระบวนการตามกฎหมายฉบับนี้ แต่ให้นำบทบัญญัติของ

ประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับ ถ้าหากบุคคลที่ผ่านกระบวนการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพไปแล้ว มีการกระทำความผิดเช่นเดิมอีกในระยะเวลา 4-6 เดือน หลังจากการกระทำความผิดครั้งแรก เช่นนี้ ให้มีการบัญญัติโทษที่สูงขึ้น เพื่อไม่ให้ผู้ที่ผ่านการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด กลับไปกระทำความผิดอีก อาจให้ศาลลงโทษโดยกำหนดวิธีการเพื่อความปลอดภัยได้ ที่มีการควบคุมตัวเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพที่นานกว่าเดิม

นอกจากนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรการดำเนินการของต่างประเทศ แล้วพบว่า เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการติดตามผู้ที่ได้รับการปล่อยตัว โดยเมื่อผู้ติดยาเสพติดที่อยู่ในความควบคุมดูแลของผู้อำนวยการโรงพยาบาลได้ปฏิบัติตามแผนการบำบัดรักษาแล้ว ให้ปล่อยตัวจากสถานที่คุมขัง ซึ่งผู้อำนวยการโรงพยาบาลจะต้องแจ้งการปล่อยตัวต่อศาลภายใน 10 วัน ก่อนทำการปล่อยตัวไป ผู้เข้ารับการบำบัดรักษาที่ได้รับการปล่อยตัวในเวลาใดก็ตามจะต้องกลับไปยังศาลทันที เมื่อศาลได้พิจารณาข้อเสนอแนะของผู้อำนวยการโรงพยาบาลเกี่ยวกับการบำบัดรักษาของผู้เข้ารับการบำบัดรักษาภายหลังออกจากโรงพยาบาล และผู้นั้นได้กลับมายังศาลแล้ว ศาลอาจสั่งให้ผู้นั้นอยู่ในความควบคุมดูแล โดยให้ผู้อำนวยการโรงพยาบาลคุมตัวเพื่อบำบัดรักษา และให้คำแนะนำภายใต้แผนการบำบัดรักษาหลังจากออกจากโรงพยาบาลแล้วเป็นเวลา 3 ปี นับแต่เวลาที่ผู้นั้นได้รับการปล่อยตัว และในเวลาใดก็ตามภายในระยะเวลา 3 ปีนี้ ถ้าผู้เข้ารับการบำบัดรักษา นั้นรักษาไม่หายหรือปฏิเสธไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้อำนวยการโรงพยาบาล ในการติดต่อกับผู้นั้น เพื่อทำการบำบัดรักษา และให้คำปรึกษาแนะนำภายหลังออกจากโรงพยาบาล หรือถ้าผู้อำนวยการโรงพยาบาลอาจสั่งให้ส่งตัวผู้นั้นกลับมายังศาลเพื่อให้ศาลมีคำสั่งใหม่ให้ส่งไปคุมตัวในสถานพยาบาลเพื่อเพิ่มระยะเวลาในการบำบัดรักษาภายหลังออกจากโรงพยาบาลอีกไม่เกิน 6 เดือน และ ผู้นั้นจำต้องยอมรับแผนการบำบัดรักษาภายหลังออกจากโรงพยาบาลดังกล่าวข้างต้น

4.2 วิเคราะห์การควบคุม ตรวจสอบ ความชอบด้วยรัฐธรรมนูญในการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามกฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

รัฐธรรมนูญถือว่าเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ ที่บทบัญญัติของกฎหมาย กฎ หรือ ข้อบังคับใด ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นการบังคับใช้ไม่ได้ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยรัฐ อย่างเป็นลายลักษณ์อักษรที่จะต้องให้ความคุ้มครอง การที่จะลิดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชน นั้นก็ต้องทำโดยกฎหมายที่ตราออกมาจากฝ่ายนิติบัญญัติเท่านั้น ยกเว้นแต่รัฐธรรมนูญให้อำนาจแก่องค์กรอื่นที่ไม่ใช่นิติบัญญัติไว้

จากการที่ได้ศึกษากระบวนการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ซึ่งต้องดำเนินการตามขั้นตอน และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติไว้ โดยให้อำนาจในการองค์กรของรัฐฝ่ายบริหารในการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติ ซึ่งจะต้องมีกระบวนการที่เป็นตามหลักความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เพื่อให้เกิดการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลโดยชอบธรรม

4.2.1 ก่อนการจับกุมผู้เสพ ผู้ติดยาเสพติด

ในการดำเนินกระบวนการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด 2545 จะเริ่มต้นเมื่อมีการจับกุมผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด ที่ใช้ยาเสพติด ตามชนิด ประเภท และปริมาณ ที่กำหนดในกฎกระทรวง ผู้ที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดก่อนการจับกุมของพนักงานตำรวจนั้น ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด 2545 ไม่ได้กำหนดขั้นตอนไว้ว่าจะดำเนินการเช่นใด แต่มีกฎหมายฉบับหนึ่งที่ได้กำหนดเกี่ยวกับการดำเนินการไว้ คือ พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 94 ได้บัญญัติว่า "ผู้ที่เสพยาเสพติดให้โทษ เสพและมีไว้ในครอบครอง เสพและมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย หรือเสพและจำหน่ายยาเสพติดให้โทษตามลักษณะ ชนิด ประเภท และปริมาณที่กำหนดในกฎกระทรวง และได้สมัครใจขอเข้ารับการบำบัดรักษาในสถานพยาบาลก่อนความผิดจะปรากฏต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ให้ถือว่าพ้นความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้....." ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าก่อนที่จะมีการจับกุมเข้าสู่กระบวนการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด โดยพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 ได้เปิดโอกาสให้แก่ผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดที่ใช้ยาเสพติด สมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษา ซึ่งเป็นการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพในระบบสมัครใจ เป็นการให้สิทธิแก่ผู้เสพยาเสพติดที่มีสิทธิที่จะเลือกหนทางให้กับตนเองที่จะไม่ให้ถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพในการถูกควบคุมตัวตามกฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพฯ ถ้าบุคคลนั้นไม่สมัครใจบำบัดรักษา แต่ถ้าไม่เสพยาเสพติด ขณะถูกจับกุมแล้วไม่สามารถนำเข้าสู่กระบวนการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพได้

โดยกฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ไม่ได้มีการกำหนดถึงขั้นตอนและกระบวนการก่อนการจับกุมไว้ชัดเจน ผู้เขียนเห็นว่าเมื่อมีการนำพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาปรับใช้ก่อนการจับกุมกับผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดที่สมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษา เพื่อให้ผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดได้ใช้สิทธิของตนที่พึงมีตามกฎหมายยาเสพติดให้โทษที่ให้ถือว่าพ้นจากความผิดเมื่อเข้ารับการบำบัดรักษายาเสพติดแล้วจะพ้นความผิด และถือว่าเป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรได้บัญญัติไว้ในมาตรา 52 ผู้เสพยาเสพติดเป็นบุคคลหนึ่งที่มีสิทธิเสมอกันในการรับบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐานเพื่อจะได้พ้นจากโทษทางอาญาต่อไป แต่ถ้าหาก

บุคคลนั้นไม่สมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษา หรือเข้ารับการบำบัดรักษาแล้ว แต่อยู่ไม่ครบหลักสูตร หรือเข้ารับการบำบัดรักษาหลายครั้ง เนื่องจากกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำ ซึ่งเป็นผู้ติดยาเสพติดเรื้อรัง (Hard core) กรณีเช่นนี้ ควรมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติของพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ที่นำมาปรับใช้กับบุคคลดังกล่าวข้างต้น รวมถึงกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้ติดยาเสพติด แต่ไม่ได้ถูกจับกุมขณะเสพยาเสพติด เพื่อให้ผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดได้รับการดูแลบำบัดรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพไม่ไปก่อปัญหาสังคมตามมา เช่น การควบคุมตัวเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพ นานกว่า 6 เดือน โดยให้องค์กรที่มีอำนาจในการควบคุมตัวบุคคลเป็นผู้พิจารณามีคำสั่ง ซึ่งการเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายจะต้องอยู่บนพื้นฐานหลักความชอบด้วยกฎหมายที่สามารถควบคุมตรวจสอบได้

4.2.2 การจับกุมผู้เสพ ผู้ติดยาเสพติด

บุคคลที่จะถูกนำเข้าสู่กระบวนการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพจะต้องเป็นผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ตามชนิด ประเภท และปริมาณตามที่กำหนดในกฎกระทรวง และต้องไม่เป็นผู้ต้องหาหรืออยู่ในระหว่างการดำเนินคดีในความผิดที่มีโทษจำคุกหรืออยู่ในระหว่างรับโทษจำคุกในความผิดฐานอื่น โดยเมื่อพนักงานตำรวจได้จับกุมผู้ต้องหาดังกล่าวในขณะเสพยาเสพติด โดยจะนำตัวผู้ต้องหามาที่ทำการของพนักงานสอบสวนเพื่อตรวจสอบประวัติการกระทำความผิด ซึ่งต้องดำเนินการให้เสร็จและนำตัวผู้ต้องหาส่งศาลภายใน 48 ชั่วโมง เพื่อมีคำสั่งตรวจพิสูจน์ต่อไป เว้นแต่กรณีเด็กอายุไม่ถึง 18 ปีให้นำตัวส่งศาลภายใน 24 ชั่วโมง ซึ่งผู้เขียนพิจารณาเห็นว่า การกระทำของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการจับกุมผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดเข้าสู่กระบวนการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด รวมทั้งการควบคุมตัวบุคคลของพนักงานสอบสวนก่อนส่งศาลนั้นชอบด้วยกฎหมายตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ตั้งแต่เริ่มต้น เนื่องจากตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 237 ที่ในคดีอาญา การจับและคุมขังบุคคลใดจะกระทำมิได้เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือผู้นั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้าหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นให้จับได้ จึงทำให้การกระทำของพนักงานตำรวจที่จับกุมผู้เสพยาเสพติด ตามกฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด 2545 มาตรา 19 กำหนดไว้ รวมถึงกำหนดระยะเวลาการควบคุมตัว ที่ให้ต้องส่งตัวผู้ต้องหาภายใน 48 ชั่วโมง นับแต่ที่นำตัวมาถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติของกฎหมายที่บัญญัติไว้นี้ สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญที่ได้บัญญัติไว้ จึงเป็นบทบัญญัติที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

แต่สำหรับการจับผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพที่ได้รับการปล่อยชั่วคราวไม่ปฏิบัติตามหรือฝ่าฝืนเงื่อนไขหรือข้อบังคับที่กำหนดได้โดยมิต้องมีหมาย

ที่บทบัญญัติกฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด 2545 ให้อำนาจนั้น ผู้เขียนเห็นว่าการกระทำดังกล่าวไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เนื่องจากการจับโดยไม่ต้องมีหมายนั้น บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้กำหนดกรณีที่เจ้าพนักงานสามารถจับกุมผู้กระทำความผิดได้โดยไม่ต้องมีหมาย ใน 2 กรณี คือ เมื่อมีการกระทำความผิดซึ่งหน้า และเมื่อมีเหตุจำเป็นอย่างอื่น แต่การที่กฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดในมาตรา 31 ที่ได้ให้อำนาจแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ที่จับและควบคุมตัวโดยไม่มีหมายได้นั้น จึงเป็นบทบัญญัติที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ จึงจะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขต่อไป

4.2.3 การดำเนินการตรวจพิสูจน์และฟื้นฟู

ภายหลังจากที่พนักงานสอบสวนได้ส่งตัวผู้ต้องหามาให้ศาลเพื่อมีคำสั่งให้ส่งตัวผู้ต้องหาไปตรวจพิสูจน์การเสพยาหรือการติดยาเสพติด ณ สถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์ โดยจะมีการควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้เพื่อดำเนินการตรวจพิสูจน์ให้แล้วเสร็จภายใน 15 วัน ตามมาตรา 21 วรรค 2 และได้แจ้งให้คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดทราบแล้ว พนักงานสอบสวนจะดำเนินการกระบวนการสอบสวนต่อไป โดยหากการตรวจพิสูจน์ภายใน 15 วัน ยังดำเนินการไม่แล้วเสร็จ คณะอนุกรรมการฟื้นฟูฯ จะมีอำนาจในการขยายระยะเวลาควบคุมตัวออกไปเพื่อตรวจพิสูจน์อีกเป็นเวลาไม่เกิน 30 วัน ตามมาตรา 21 เมื่อผลการตรวจพิสูจน์พบว่าผู้ต้องหาเป็น ผู้เสพยาหรือผู้ติดยาเสพติด คณะอนุกรรมการฟื้นฟูฯ จะได้มีการจัดทำแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเพื่อเป็นแนวทางในการฟื้นฟูสมรรถภาพของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์แต่ละราย ที่ต้องเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ซึ่งปกติไม่เกิน 6 เดือน แต่ถ้าผลการฟื้นฟูสมรรถภาพยังไม่เป็นที่พอใจอาจขยายระยะเวลาได้ครั้งละไม่เกิน 6 เดือน แต่รวมเวลาแล้วต้องไม่เกิน 3 ปี ซึ่งขั้นตอนการควบคุมตัวผู้ต้องหาเพื่อทำการตรวจพิสูจน์โดยมีคำสั่งศาลให้ควบคุมตัวไว้ไม่เกิน 15 วันนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่า การควบคุมตัวบุคคลในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นการกระทำที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เนื่องจากสอดคล้องกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มาตรา 237 วรรคแรก ที่ได้กำหนดไว้ว่า ในคดีอาญา การจับและคุมขังบุคคลใดจะกระทำมิได้เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล ซึ่งการควบคุมตัวเพื่อตรวจพิสูจน์การเสพยาหรือการติดยาเสพติดที่ถือว่าเป็นการคุมขังบุคคลเช่นเดียวกัน ที่จะกระทำได้เมื่อมีหมายของศาล ดังนั้นการที่พนักงานสอบสวนส่งตัวผู้ต้องหาเพื่อให้ศาลมีคำสั่งควบคุมตัวผู้ต้องหาเพื่อทำการตรวจพิสูจน์จึงเป็นบทบัญญัติที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

แต่กรณีที่มิบบทบัญญัติของกฎหมายให้มีการขยายระยะเวลาการควบคุมตัวเพื่อตรวจพิสูจน์ไปอีก ไม่เกิน 30 วัน โดยคำสั่งของคณะอนุกรรมการฟื้นฟูฯ จึงเป็นบทบัญญัติที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญเนื่องจากเป็นการดำเนินการโดยองค์กรของรัฐฝ่ายบริหาร ที่ไม่มีอำนาจ

ตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ในการคุ้มครองตัวบุคคล เนื่องจาก การคุ้มครองตัวเพื่อตรวจพิสูจน์ครั้งแรกเป็นอำนาจของศาล แต่เมื่อเป็นกรณีขยายระยะเวลากลับเป็นอำนาจขององค์กรของรัฐฝ่ายบริหาร นอกจากการคุ้มครองตัวเพื่อเข้ารับการตรวจพิสูจน์แล้ว บทบัญญัติที่ให้มีการคุ้มครองตัวผู้เสพ หรือ ผู้ติดยาเสพติดเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพตามแผนที่คณะอนุกรรมการฟื้นฟูฯ จัดไว้ รวมถึงการขยายระยะเวลาการคุ้มครองตัวเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพในกรณีที่มีผลการฟื้นฟูไม่เป็นที่พอใจ โดยคณะอนุกรรมการฟื้นฟูฯ ซึ่งเป็นองค์กรของรัฐฝ่ายบริหารในการสั่งให้มีการคุ้มครองตัวผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพดังกล่าว เป็นบทบัญญัติของกฎหมายที่ขัดกับหลักความชอบด้วยรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจแก่องค์กรตุลาการเท่านั้นที่มีอำนาจที่จะสั่งคุ้มครองตัวบุคคล ที่เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรบัญญัติไว้ เนื่องจากองค์กรตุลาการเป็นองค์กรที่มีความเป็นกลาง อิสระ และ ไม่ถูกแทรกแซงจากองค์กรทางการเมืองหรือองค์กรอื่นใด จึงทำให้การสั่งคุ้มครองตัวโดยองค์กรของรัฐฝ่ายบริหารตามกฎหมายนี้จึงเป็นบทบัญญัติที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญที่จำกัดสิทธิเสรีภาพโดยไม่มีอำนาจ ประกอบกับการดำเนินงานขององค์กรของรัฐฝ่ายบริหารบางครั้งจะถูกแทรกแซงจากองค์กรภายนอก และมีการใช้ดุลยพินิจที่ทำให้เกิดความไม่ชอบด้วยกฎหมาย ส่งผลให้เป็นการล่วงละเมิดและไม่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล

4.2.4 การอุทธรณ์คำสั่ง

ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด 2545 ได้กำหนดให้สิทธิแก่ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด มีสิทธิอุทธรณ์คำวินิจฉัยหรือคำสั่งของคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดที่เกี่ยวกับการเสพหรือการติดยาเสพติด หรือการสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว หรือการสั่งขยายระยะเวลาการฟื้นฟูสมรรถภาพ ซึ่งมีผลกระทบต่อบุคคลที่เห็นว่าไม่ได้รับความชอบธรรม โดยสามารถอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดภายใน 14 วันนับแต่วันที่ได้รับทราบคำวินิจฉัย หรือคำสั่ง ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ยังได้กำหนดว่าหากคำวินิจฉัยของคณะกรรมการฟื้นฟูฯ เป็นประการใดก็ให้ถือเป็นที่สุด ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า บทบัญญัติตามกฎหมายดังกล่าว แม้จะพิจารณาเห็นว่าไม่เปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือการฟื้นฟูสมรรถภาพได้ใช้สิทธิเสนอเรื่องไปให้องค์กรภายนอกฝ่ายปกครองได้พิจารณาเยียวยาความเดือดร้อนเสียหายและผลกระทบจากการกระทำของฝ่ายปกครองในรูปของคณะกรรมการที่ได้มีคำสั่ง/คำวินิจฉัยภายหลังจากที่เสนอเรื่องให้พิจารณา ประกอบกับการที่กฎหมายให้คำสั่ง/คำวินิจฉัยที่คณะกรรมการฟื้นฟูฯ พิจารณาเป็นที่สุดเท่ากับเป็นการถือว่าคณะกรรมการฟื้นฟูฯ ที่ตั้งขึ้น มีฐานะเทียบเท่ากับศาลในการพิจารณาคดี ทั้งที่คณะกรรมการฟื้นฟูฯ ดังกล่าว ไม่ได้มีองค์ประกอบในการพิจารณาคดีดังเช่นศาล ไม่ว่าจะเป็นการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย ผลการพิจารณาเด็ดขาด และที่สำคัญคือ องค์กรตุลาการเป็นองค์กรอิสระไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจบังคับบัญชาขององค์กรอื่นใด

แต่ในขณะที่คณะกรรมการฟื้นฟูฯ นี้อยู่ภายใต้อำนาจบังคับบัญชาของฝ่ายบริหาร ซึ่งถือว่าเป็นที่สุด
ในฝ่ายบริหารเท่านั้น

นอกจากนี้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 240
ได้บัญญัติในกรณีที่มีการคุมขังตัวบุคคลในคดีอาญาหรือในกรณีอื่นใด ผู้ถูกคุมขังมีสิทธิร้องขอให้
ศาลท้องถิ่นที่มีอำนาจพิจารณาตัดสินคดีอาญาว่าการคุมขังเป็นการมิชอบด้วยกฎหมายได้ ซึ่งรัฐธรรมนูญ
ยังเปิดโอกาสให้บุคคลที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำของพนักงานเจ้าหน้าที่มีสิทธิร้องต่อศาลซึ่ง
เป็นองค์กรภายนอกฝ่ายปกครองได้ แต่บทบัญญัติของกฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพฉบับนี้ ไม่ได้
กล่าวถึงการให้สิทธิแก่ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพที่จะดำเนินการให้มีการเยียวยาความเสียหาย
ที่ตนเองได้รับต่อองค์กรภายนอกฝ่ายปกครอง แต่ให้มีการเยียวยาเฉพาะองค์กรภายในฝ่ายปกครองเท่านั้น
จึงอาจจะต้องมีการแก้ไขบทบัญญัติในการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดดังกล่าว ให้มีความชัดเจน
เพื่อให้เกิดความชอบธรรมตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่มุ่งหวังไว้ แม้กฎหมายจะบัญญัติว่า
คำวินิจฉัยของคณะกรรมการฟื้นฟูฯ ให้เป็นที่สุดท้ายก็ตาม แต่โดยหลักแล้ว จะถือว่าถึงที่สุดภายใน
ฝ่ายบริหารเท่านั้น ยังเปิดโอกาสให้ผู้ได้รับผลกระทบจากคำสั่งได้ใช้สิทธิยื่นคำร้องเพื่อเยียวยา
ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากองค์กรภายนอกฝ่ายปกครองได้

4.3 วิเคราะห์มาตรการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนภายใต้มาตรการบังคับฟื้นฟู สมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

จากการศึกษากระบวนการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในขั้นตอนต่างๆ ตาม
กฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด 2545 เมื่อพิจารณาประกอบมาตรการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ
ของประชาชนของรัฐเสรีประชาธิปไตยที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองให้แก่ประชาชนทุกคน รวมถึง
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ได้บัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน
ซึ่งผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด เป็นประชาชนคนหนึ่งที่จะต้องได้รับการคุ้มครอง เนื่องจากผู้เสพหรือ
ผู้ติดยาเสพติด ถือว่ามีสภาพเป็นผู้ป่วยอย่างหนึ่งมิใช่อาชญากรปกติ และมีสิทธิเสรีภาพเหมือน
บุคคลทั่วไปตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรบัญญัติไว้ที่บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็น
มนุษย์ หรือใช้สิทธิเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ลิดรอนสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น

แม้จะมีการนำกระบวนการเบี่ยงเบนคดี ที่แต่เดิมผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดจะ
ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมปกติ แต่กฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด 2545 ได้กำหนด
วิธีการพิเศษแยกออกมาจากระบบปกติ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะต้องไม่มองข้ามความสำคัญ
แห่งการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล โดยรัฐควรจะต้องให้ความคุ้มครองในสิทธิเสรีภาพของ
ผู้ที่เข้าสู่กระบวนการแต่ละคน

4.3.1 การจับกุมผู้เสพ ผู้ติดยาเสพติด

ในการปฏิบัติงานของพนักงานตำรวจเมื่อมีการสืบสวน พบผู้กระทำความผิดและแจ้งข้อหาแก่ผู้กระทำความผิดที่กำหนดไว้ในกฎหมาย 4 สถานความผิด ตามลักษณะ ชนิด ประเภท และปริมาณที่กำหนดในกฎกระทรวง การจับกุมของพนักงานตำรวจถือว่าชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่ต้องมีการแจ้งข้อหาแก่ผู้กระทำความผิดไม่ใช่จะจับกุมโดยไม่ระบุข้อหาตามที่กฎหมายกำหนดไว้ และจะนำมาควบคุมตัวเพื่อทำการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนเพื่อต้องการนำตัวผู้ต้องหามาตรวจพิสูจน์ เพราะการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดจำเป็นต้องมีตัวผู้ต้องหาไว้ เพราะการตรวจหาสารเสพติดจะต้องตรวจจากตัวผู้ต้องหา ซึ่งพนักงานสอบสวนต้องมีหน้าที่นำผู้ต้องหาไปศาลภายใน 48 ชั่วโมง หากผู้ต้องหาไม่อายุไม่ถึง 18 ปี ต้องส่งศาลภายใน 24 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ผู้ต้องหานั้นมาถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน

การดำเนินการของพนักงานสอบสวนจะต้องดำเนินการให้เสร็จภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ผู้เขียนเห็นว่าเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลนั้น ไม่ว่าจะเป็นผู้ใช้อำนาจ การตั้งข้อหา วัตถุประสงค์ ระยะเวลา ซึ่งการควบคุม การเคลื่อนไหวของบุคคลที่ถูกจับโดยพนักงานที่มีอำนาจตามกฎหมายอาญานี้ เป็นการควบคุมตัวบุคคลที่ชอบด้วยกฎหมาย และเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาที่จะได้รับการปฏิบัติในการถูกควบคุมตัวไว้ในเวลาที่เหมาะสม

แต่ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ค่อยดำเนินการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด 2545 เพราะเห็นว่าเป็นกระบวนการที่ยุ่งยาก ประกอบกับยังไม่มีความรู้ในการปฏิบัติตามกฎหมาย เช่นกำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องนำตัวผู้ต้องหาไปศาลภายในระยะเวลา 48 ชั่วโมง ซึ่งปัญหาในทางปฏิบัติที่ปรากฏว่าในช่วงระยะเวลาที่มีผู้ต้องหาคดียาเสพติด ถูกจับกุมได้เป็นจำนวนมาก และภายในหนึ่งวันจะต้องนำผู้ต้องหาดังกล่าวไปศาลวันละหลายครั้ง ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่มีเวลาไปปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ รวมทั้งระยะเวลาเดินทางจากสถานีตำรวจไปศาลใช้เวลานาน เนื่องจากในบางพื้นที่อยู่คนละอำเภอ พนักงานตำรวจจึงควบคุมตัวผู้ต้องหาที่จับกุมได้ไว้หลายคนจึงค่อยพาตัวไปศาล ซึ่งจะเกินเวลา 48 ชั่วโมงที่กฎหมายกำหนดไว้ ผู้เขียนเห็นว่าการกระทำของพนักงานสอบสวนไม่คำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาที่จะต้องถูกควบคุมตัวไว้เกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้

นอกจากนี้ การจับที่เป็นการกระทำที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด 2545 คือ ได้มีการกำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่

จับและควบคุมตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ที่ได้รับการปล่อยชั่วคราวและไม่ปฏิบัติตาม หรือฝ่าฝืนระเบียบเงื่อนไข หรือข้อบังคับที่กำหนดได้โดยมิต้องมีหมายนั้น ผู้เขียนเห็นว่า เป็นการกระทำที่กระทบถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลเป็นการไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล เนื่องจากการจับโดยไม่มีหมายได้จะต้องมีการกระทำความผิดซึ่งหน้า หรือเมื่อมีเหตุจำเป็นอย่างอื่น ซึ่งบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้กว้างๆ จึงให้แนวทางตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คือ เมื่อบุคคลนั้นกำลังพยายามกระทำความผิดหรือพบโดยมีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่าผู้นั้นจะกระทำความผิด โดยมีเครื่องมือ หรือเมื่อมีเหตุสงสัยว่าผู้นั้นได้กระทำความผิดมาแล้วและจะหลบหนี ทำให้พิจารณาได้ว่าการที่ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพได้รับการปล่อยชั่วคราวแล้วไม่ปฏิบัติตาม หรือฝ่าฝืนระเบียบเงื่อนไขไม่เป็นความผิดซึ่งหน้า และไม่มีเหตุจำเป็นที่จะจับโดยไม่มีหมาย การที่บทบัญญัติของกฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพได้ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ในการจับหรือควบคุมตัว จึงเป็นการการกระทำที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล ซึ่งรวมถึงการจับโดยนายประกันที่เป็นราษฎรคนหนึ่งนั้นก็ไม่มีอำนาจจับเช่นเดียวกัน ซึ่งจะต่างจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ได้ให้อำนาจแก่นายประกันที่มีอำนาจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีประกันจะหลบหนี โดยไม่สามารถจะขอความช่วยเหลือจากเจ้าพนักงานตำรวจหรือฝ่ายปกครองได้ทัน แต่สำหรับผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่งมีฐานะเป็นผู้ป่วยคนหนึ่ง ไม่ได้มีความหมายเดียวกับผู้ต้องหาหรือจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพราะยังไม่ถูกฟ้องศาล เพียงแต่กำลังอยู่ในมาตรการชะลอการฟ้องเท่านั้น ซึ่งการจับเป็นเรื่องการกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพ จึงต้องมีกฎหมายให้อำนาจไว้ชัดเจน ทำให้นายประกันไม่มีอำนาจจับผู้เข้ารับการฟื้นฟู ที่ได้รับการปล่อยชั่วคราวและไม่ปฏิบัติตามระเบียบหรือผิดเงื่อนไขที่กำหนดไว้ได้ ในทางปฏิบัติจะมีปัญหาในการตีความกรณีการจับกุมผู้เข้ารับการฟื้นฟูที่ได้หลบหนีจากที่คุมขังว่าสามารถกระทำได้หรือไม่ เพราะในแต่ละพื้นที่ได้ตีความหมายต่างกัน ซึ่งทำให้สิทธิเสรีภาพของบุคคลไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างแท้จริง

4.3.2 การควบคุมตัวผู้เสพ ผู้ติดยา

ในการควบคุมตัวผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ที่จะมีความสัมพันธ์ต่อสิทธิเสรีภาพที่จะต้องได้รับการคุ้มครอง คือ ในระหว่างการตรวจพิสูจน์ยาเสพติดในร่างกายและระหว่างการฟื้นฟูสมรรถภาพ

4.3.2.1 ระหว่างการตรวจพิสูจน์ยาเสพติดในร่างกาย

เมื่อมีการจับกุมผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดที่ได้กระทำความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ ตามชนิด ประเภท และปริมาณที่กำหนดในกฎกระทรวงแล้ว พนักงานสอบสวนจะต้องมีหน้าที่ในการสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐาน และนำตัวผู้ต้องหาไปศาลภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด นับแต่เวลาที่ผู้ต้องหาขึ้นมาถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน เพื่อให้ศาลมีคำสั่งให้ส่งตัวผู้ต้องหาไปตรวจพิสูจน์การเสพหรือการติดยาเสพติด ซึ่งการควบคุมในระหว่างที่ตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดนี้ถือว่ามีผลต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่จะต้องได้รับความคุ้มครอง เพราะการควบคุมตัวบุคคลถือว่าการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ ที่จะกระทำการควบคุมตัวได้โดยมีคำสั่งหรือหมายของศาล ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าการควบคุมตัวเพื่อการตรวจพิสูจน์ดังกล่าวมีระยะเวลาไม่เกิน 15 วัน ตามมาตรา 21 วรรค 2 นั้น ถือว่าเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาที่มีศาลเป็นผู้ทำหน้าที่ในการเป็นกระแคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ

แต่หากเกิดเหตุจำเป็นเนื่องจากการตรวจพิสูจน์การเป็นผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดไม่สามารถแล้วเสร็จทันเวลา กฎหมายได้ให้อำนาจแก่คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดมีอำนาจขยายระยะเวลาออกไปได้อีกเป็นเวลาไม่เกิน 30 วัน ซึ่งผู้เขียนพิจารณาเห็นว่าการควบคุมตัวเพื่อตรวจพิสูจน์ดังกล่าวที่มีการขยายระยะเวลานั้นเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาที่ไม่ได้รับการคุ้มครอง ซึ่งเป็นการกระทำโดยองค์กรฝ่ายบริหารที่ไม่มีอำนาจในการสั่งควบคุมตัวบุคคล เพราะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้กำหนดให้การคุมขังบุคคลได้จะต้องมีคำสั่งหรือหมายของศาลเท่านั้น ซึ่งคำสั่งของคณะอนุกรรมการฟื้นฟูฯ จึงเป็นคำสั่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายในการสั่งขยายเวลาควบคุมตัวเพื่อตรวจพิสูจน์ได้

ผู้เขียนเห็นว่า ถ้าการตรวจพิสูจน์ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดตามที่ศาลมีคำสั่งในครั้งแรก ซึ่งมีระยะเวลา 15 วัน นั้น ไม่สามารถดำเนินการให้เสร็จทันเวลาแล้ว จะต้องมีการมาขออนุญาตศาลให้มีคำสั่งขยายระยะเวลาออกไปไม่เกิน 30 วัน โดยให้คณะอนุกรรมการฟื้นฟูฯ เป็นผู้มาขออนุญาตเพื่อจะได้เป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ เพราะการให้เป็นอำนาจแก่องค์กรของรัฐฝ่ายบริหารจะส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวที่อาจถูกล่วงละเมิดอันไม่ชอบธรรม เนื่องจากการดำเนินการขององค์กรของรัฐฝ่ายบริหารเป็นการใช้ดุลยพินิจในการพิจารณา ซึ่งอาจถูกแทรกแซงจากองค์กรอื่น ปราศจากความเป็นกลางและอิสระ ดังเช่นองค์กรตุลาการ นอกจากนี้ ในการพิจารณาปล่อยชั่วคราว สำหรับผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ หรือ ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ จะต้องผ่านการพิจารณาจากที่ประชุมของคณะอนุกรรมการฟื้นฟูฯ ซึ่งจะต้องกระทำโดยรวดเร็ว เพราะเป็นการกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของ

ผู้ถูกควบคุมตัว แต่เนื่องจาก คณะอนุกรรมการฟื้นฟู ประกอบด้วยบุคคลจากหลายฝ่าย ซึ่งต่างมีภารกิจงานประจำมาก เป็นเหตุให้การดำเนินการเพื่อประชุมและมาประชุมร่วมกันเพื่อพิจารณา เกิดความล่าช้า จึงจำเป็นต้องมีการปรับแนวทางในการพิจารณาปล่อยชั่วคราว โดยมอบหมายให้ประธานคณะอนุกรรมการฟื้นฟู หรือ เลขานุการคณะอนุกรรมการฟื้นฟูเพื่อดำเนินการพิจารณา และมีคำสั่ง จากนั้นให้ฝ่ายเลขานุการนำเสนอที่ประชุมในการประชุมครั้งถัดไป เพื่อเป็นไปด้วยความรวดเร็ว และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลไม่ให้ถูกควบคุมเกินจำเป็น

4.3.2.2 ระหว่างการบำบัดรักษาและฟื้นฟู

เมื่อผลการตรวจพิสูจน์พบว่าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เป็นผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดจะดำเนินการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด โดยพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มาตรา 22 วรรคแรก ได้กำหนดให้เป็นอำนาจของคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่งเป็นองค์กรของรัฐฝ่ายบริหารในการจัดทำแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด แต่ละราย และให้คณะอนุกรรมการฟื้นฟู แจ้งให้พนักงานอัยการทราบ เพื่อจะได้มีคำสั่งชะลอการฟ้อง โดยจะมีการนำตัวผู้ต้องหาที่จะเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ไปควบคุมตัว ณ สถานที่ซึ่งเป็นศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ตามที่ได้มีประกาศไว้ในกฎกระทรวง โดยจะควบคุมตัวผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นระยะเวลาไม่เกิน 6 เดือน และถ้าหากผู้ที่เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ มีผลการฟื้นฟูไม่เป็นที่น่าพอใจ ก็จะมีคำสั่งของคณะอนุกรรมการฟื้นฟู ขยายระยะเวลาการควบคุมตัวเพื่อฟื้นฟูสมรรถภาพต่อไปอีก ครั้งละไม่เกิน 6 เดือน เมื่อรวมระยะเวลาแล้วไม่เกิน 3 ปี ผู้เขียนวิเคราะห์แล้วเห็นว่า การมีคำสั่งควบคุมตัวบุคคลเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพตามแผนที่คณะอนุกรรมการฟื้นฟู กำหนด รวมถึงการลด หรือ การขยายระยะเวลา ในการควบคุมตัวนี้เป็นการกระทำโดยองค์กรของรัฐฝ่ายบริหาร ซึ่งไม่ได้กระทำโดยองค์กรตุลาการ ซึ่งจะขัดกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ให้เป็นอำนาจของศาลหรือองค์กรตุลาการเท่านั้น เพื่อจะได้คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล เพราะการควบคุมตัวบุคคลเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล จะกระทำโดยองค์กรของรัฐฝ่ายบริหารไม่ได้ ซึ่งจะทำให้สิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ถูกล่วงละเมิด เนื่องจากสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้ว่ามีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพมิให้ถูกระทบกระเทือนจากการกระทำใดๆ การจำกัดสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้ นั้นจะกระทำมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ซึ่งบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อจำกัดสิทธิเสรีภาพนั้น จะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพที่ได้บัญญัติรับรองไว้ไม่ได้ จากวัตถุประสงค์ดังกล่าว ย่อมแสดงให้เห็นว่ารัฐหรือองค์กรของรัฐฝ่ายบริหารต้องปฏิบัติและ

เคารพต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลทุกคนและในการตรากฎหมายเพื่อการอย่างใดอย่างหนึ่งต้องสอดคล้องหรือเป็นไปตามสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญได้รับรองไว้

เมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของรัฐธรรมนูญกับวัตถุประสงค์ของกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด โดยให้อำนาจแก่คณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่งไม่ใช่องค์กรตุลาการมาบังคับผู้ต้องหา ให้อยู่ในการควบคุมตามแผนที่กำหนดไว้ในการฟื้นฟูสมรรถภาพ เห็นได้ว่า ถ้าการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพนี้ ย่อมไม่ชอบด้วยบทบัญญัติรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล เพราะการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลด้วยการบังคับให้อยู่ในการควบคุมอันจำกัดสิทธิเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย ตามปกติต้องมีคำสั่งหรือหมายของศาลเท่านั้น แต่การที่กฎหมายได้ให้อำนาจแก่คณะกรรมการฟื้นฟูฯ ซึ่งเป็นองค์กรของรัฐฝ่ายบริหาร ไม่ใช่ศาลมีอำนาจควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพนี้เป็นเสมือนการใช้อำนาจของศาลในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ แม้จะมองว่ากฎหมายนี้จะต้องให้การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดได้ประสิทธิผล และเกิดความคล่องตัวไม่ต้องไปผ่านศาล ที่จะเป็นการเพิ่มขึ้นตอน แต่เป็นการไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ แม้การบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพที่ต้องการให้เกิดประสิทธิภาพในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพซึ่งจะต้องคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพประกอบด้วย การที่ให้อำนาจแก่คณะกรรมการฟื้นฟูฯ ในการสั่งควบคุมตัวบุคคลดังกล่าว อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่ไม่ได้รับการคุ้มครอง เนื่องจาก บางครั้งคณะกรรมการฟื้นฟูฯ อาจใช้ดุลยพินิจในการสั่งควบคุมตัวบุคคลโดยปราศจากหลักเกณฑ์ทางกฎหมาย หรือถูกแทรกแซงการดำเนินงานจากองค์กรภายนอก ทำให้ขาดความเป็นธรรม และไม่มีอิสระในการตัดสินใจ ซึ่งจะส่งผลทำให้ผู้เข้ารับการฟื้นฟูฯ ได้รับผลจากการกระทำอันไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งต่างจากองค์กรตุลาการที่มีความเป็นกลาง ปราศจากการแทรกแซงจากองค์กรอื่น และมีการพิจารณาที่เปิดเผยและเป็นธรรม

นอกจากนี้แล้ว การเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นระยะเวลาไม่เกิน 6 เดือนนี้ อาจทำให้ ผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดไม่อยากเข้าสู่กระบวนการของกฎหมายฉบับนี้ เนื่องจากเป็นการควบคุมตัวโดยองค์กรที่พิจารณาสั่งนั้นไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ที่ไม่ได้คุ้มครองสิทธิเสรีภาพแล้วยังมีระยะเวลาในการควบคุมตัวนานกว่าการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมปกติ จากข้อมูลการแจ้งรายละเอียดคดีความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด ที่สำนักงานอัยการแจ้งมายังสำนักงาน ป.ป.ส.(แบบ ป.ป.ส.6-45) พบว่าความผิดฐานเสพยาเสพติดประเภท 1 เมทแอมเฟตามีน (ยาบ้า) หรือประเภท 5 (กัญชา) หรือการมียาเสพติดประเภทเมทแอมเฟตามีน หรือ กัญชา ไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาตในจำนวนไม่มากพอ และมีการเสพยาเสพติดนั้นด้วย ศาลจะมี

คำพิพากษาลงโทษบุคคลนั้น คือ การรอกการลงโทษเป็นส่วนใหญ่ เพราะศาลเห็นว่าเป็นการกระทำ ความผิดครั้งแรกหรือไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสังคม จึงทำให้บุคคลที่เข้าสู่กระบวนการของ กฎหมายฉบับนี้ เห็นว่าไม่ได้รับความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพอย่างแท้จริง เพราะต้องถูกควบคุมตัว นานกว่าที่ควรจะเป็น ซึ่งมีระยะเวลาถึง 6 เดือน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเพิ่มเติม บทบัญญัติของกฎหมายที่ศาลมีอำนาจในการพิจารณาระยะเวลาควบคุมตัวบุคคลเป็นรายๆ โดย พิจารณาความผิดหรือพฤติกรรมของบุคคลนั้นประกอบ แทนที่จะให้เป็น อำนาจของคณะอนุกรรมการ พิเศษ เป็นผู้พิจารณาจัดทำแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพที่เป็นการควบคุมตัวบุคคล

4.3.3 การอุทธรณ์คำสั่ง

ในการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพ ผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 จะให้โอกาสแก่ผู้กระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ชนิด ประเภท และ ปริมาณที่กฎหมายกำหนดไว้ที่ถูกจับกุมแล้วจะไม่ส่งผู้กระทำผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมปกติ จึงได้ให้อำนาจแก่องค์กรของรัฐฝ่ายบริหาร คือ พนักงานสอบสวน คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพ ผู้ติดยาเสพติด และ อัยการ ในการบังคับส่งตัวผู้ต้องหาที่ผ่านการตรวจพิสูจน์แล้วว่าเป็นผู้เสพหรือ ผู้ติดยาเสพติดไปเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ณ ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่งถือว่าเป็นเพียงผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพมิใช่จำเลย แต่เป็นผู้ป่วย อย่างไรก็ตามกฎหมายได้ ให้อำนาจแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ ที่ดำเนินการตามกระบวนการแล้วอาจไปกระทบเพื่อนและมีการ จำกัดตัดรอนสิทธิและเสรีภาพของผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ซึ่งจะต้องมีการเยียวยาความเดือดร้อน จากการกระทำขององค์กรเจ้าหน้าที่ ดังกล่าว

4.3.3.1 ภายในองค์กร

การอุทธรณ์คำสั่งภายใน หากกระบวนการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดที่ดำเนินงานโดยหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องนั้น ได้มีคำวินิจฉัยหรือคำสั่งที่มีผลกระทบ ต่อผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์การเสพหรือการติดยาเสพติด หรือ ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพที่ไม่พอใจ คำวินิจฉัยหรือคำสั่ง กฎหมายได้กำหนดให้สิทธิแก่บุคคลดังกล่าว นำคำสั่งหรือคำวินิจฉัยดังกล่าว ขึ้นสู่นายงานที่มีความเชี่ยวชาญและสามารถวินิจฉัยได้ดีกว่า ซึ่งเรียกว่าการอุทธรณ์ แต่ถ้าหาก ผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายไม่ได้ใช้สิทธิดังกล่าว ก็ต้องถูกดำเนินการตามคำวินิจฉัยหรือคำสั่งนั้นๆ

โดยกฎหมายได้ให้มีสิทธิขออุทธรณ์เพื่อทบทวนคำสั่งหรือคำวินิจฉัยผล การตรวจพิสูจน์หรือคำสั่งของคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การเสพหรือการติดยาเสพติด หรือการสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราว หรือการสั่งขยายระยะเวลา

การฟื้นฟูสมรรถภาพโดยให้สิทธิอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ภายใน 14 วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบคำวินิจฉัยหรือคำสั่ง ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า การที่กฎหมายให้สิทธิแก่ผู้ต้องหา หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพอุทธรณ์เพื่อทบทวนคำวินิจฉัยหรือคำสั่งของคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด เป็นการให้ความคุ้มครองแก่สิทธิเสรีภาพของบุคคลดังกล่าว ที่ได้รับผลกระทบจากคำสั่งหรือคำวินิจฉัยให้มีสิทธิได้แย้งการกระทำขององค์กรเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองที่ได้ออกคำสั่งมากระทบต่อตนโดยตรง โดยเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาหรือ ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพได้อุทธรณ์ต่อองค์กรภายในของรัฐฝ่ายบริหารด้วยกัน ในระดับที่สูงกว่าคือคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเข้ามาควบคุมตรวจสอบการกระทำของคณะกรรมการฟื้นฟูที่ได้มีการออกคำสั่งหรือคำวินิจฉัย เพื่อเป็นการให้สิทธิเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวได้รับความคุ้มครองไม่ให้เกิดการละเมิดในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลได้ บทบัญญัติของกฎหมายที่ให้มีการใช้สิทธิอุทธรณ์ จึงเป็นบทบัญญัติที่ชอบด้วยกฎหมายที่ให้มีการตรวจสอบควบคุมการกระทำของฝ่ายปกครองดังกล่าว

โดยปัจจุบัน คณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดได้มีคำสั่งที่ 2 / 2546 แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์ตามกฎหมายฉบับนี้ เพื่อปฏิบัติการแทนคณะกรรมการฟื้นฟูฯ ในการพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์ ซึ่งคณะกรรมการวินิจฉัยฯ มีจำนวนประมาณ 11 คณะ ละ 4 คน ประกอบด้วย อธิบดีอัยการฝ่ายคดีศาลสูง หรืออัยการพิเศษฝ่ายคดีศาลสูงเขต ผู้บริหารสถานพยาบาล ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติ และผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติ จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบของคณะกรรมการดังกล่าว มีความไม่เหมาะสมกับการพิจารณาวินิจฉัยฯ เนื่องจาก มีผู้แทนเฉพาะบางหน่วยงานเท่านั้นเป็นคณะกรรมการวินิจฉัยฯ ทำให้ขาดบุคลากรในการพิจารณาคดีบางเรื่องที่ต้องการความเชี่ยวชาญเฉพาะ เมื่อเทียบกับคณะกรรมการฟื้นฟูฯ ซึ่งมีผู้แทนหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด ประกอบกับองค์กรที่พิจารณาอุทธรณ์มีสถานะระดับเดียวกับคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดที่ได้รับการแต่งตั้งจากคณะกรรมการฟื้นฟูฯ เช่นเดียวกัน ผู้เขียนมีความเห็นว่า แม้ผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานตามกฎหมายต้องการให้เกิดความคล่องตัว และพิจารณาการอุทธรณ์ได้อย่างรวดเร็ว ไม่ต้องส่งคำอุทธรณ์มาที่คณะกรรมการฟื้นฟูฯ โดยตรงสามารถยื่นอุทธรณ์ให้คณะกรรมการวินิจฉัยในพื้นที่พิจารณาก็ตาม ซึ่งทำให้ผู้อุทธรณ์ไม่ได้รับความคุ้มครองในสิทธิเสรีภาพอย่างเป็นรูปธรรม เพราะการพิจารณาดังกล่าว ไม่ได้มีการควบคุมตรวจสอบโดยองค์กรในระดับที่สูงกว่าและมีความเชี่ยวชาญ

4.3.3.2 ภายนอกองค์กร

ในการดำเนินการตามกระบวนการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ได้ให้สิทธิแก่ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ มีสิทธิโต้แย้งคำสั่งหรือ คำวินิจฉัยของคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การเสพยาหรือการติดยาเสพติด หรือการสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราว นั้น ต่อคณะกรรมการ ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่งถือเป็นการอุทธรณ์ภายในฝ่ายปกครองเท่านั้น เพราะ กฎหมายฉบับนี้ไม่ได้ บัญญัติให้สิทธิแก่ผู้ต้องหาหรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ได้แย้งสิทธิโดย การอุทธรณ์คำสั่งขององค์กรฝ่ายปกครองดังกล่าวไปยังองค์กรภายนอก เพราะกฎหมายได้ บัญญัติว่า หากมีการอุทธรณ์คำสั่งของคณะกรรมการฟื้นฟูภายใน 14 วัน นับแต่วันที่ได้รับ ทราบคำวินิจฉัยหรือคำสั่งแล้ว หากคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดมีคำวินิจฉัยเป็น ประการใดก็ให้ถือเป็นที่สุด ซึ่งเหมือนกับว่ากฎหมายไม่ได้ให้สิทธิเปิดคดีไปยังหน่วยงานที่สูงขึ้นโดย เป็นองค์กรภายนอกฝ่ายปกครองเพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือ ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพที่ไม่พอใจคำวินิจฉัยหรือ คำสั่งของคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพ ผู้ติดยาเสพติดที่มีผลกระทบต่อผู้นั้น

ผู้เขียนเห็นว่า การที่พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดนี้ กำหนดให้การอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเป็นที่สุดท้ายก็ตาม แต่โดยทั่วไปแล้ว แม้จะมีการอุทธรณ์ซึ่งเป็นการใช้สิทธินำคดีเสนอขึ้นไปยังหน่วยงานที่สูงขึ้นให้พิจารณาอีกครั้ง โดยมีวัตถุประสงค์ในการควบคุมการใช้อำนาจของหน่วยงานแรก ซึ่งก็คือการควบคุมตรวจสอบ การกระทำของฝ่ายปกครองด้วยตนเอง เป็นการควบคุมภายในฝ่ายปกครองแล้ว ซึ่งยังมีองค์กร ตุลาการ หรือ ศาล ซึ่งเป็นองค์กรภายนอกฝ่ายปกครอง เป็นองค์กรที่รับอุทธรณ์เป็นหน่วยงานสุดท้าย ซึ่งตามหลักความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครองที่จะมีผลบังคับได้จริงก็แต่โดยการ ที่มีองค์กรอื่นมาควบคุมตรวจสอบการใช้กฎหมายขององค์กรฝ่ายปกครองมิให้มีการใช้อำนาจนั้น สร้างความไม่เป็นธรรม หรือกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลโดยปราศจากเหตุผลทาง กฎหมาย และหากมีการใช้อำนาจดังกล่าวไปแล้ว องค์กรนั้นจะต้องมีอำนาจแก้ไขเยียวยาความเสียหาย ที่เกิดขึ้นได้ด้วย องค์กรที่จะทำหน้าที่เช่นว่านี้ได้ต้องมี ประสิทธิภาพย่อมจะต้องเป็นองค์กรที่ เป็นอิสระ ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจบังคับบัญชาขององค์กรอื่นใด มีกระบวนการวินิจฉัยเป็นขั้นตอน มีวิธีพิจารณาที่สมเหตุสมผล เปิดเผย คำสั่งขององค์กรนี้ต้องศักดิ์สิทธิ์เด็ดขาด ถือเป็นยุติ หากคู่ความ ฝ่ายใดไม่พอใจสามารถใช้สิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาต่อไปได้ หากศาลสูงพิพากษาเป็นอย่างใดแล้ว ถือเป็นเด็ดขาดหรือเป็นที่สุดท้าย และมีเหตุผลประกอบเสมอ และสามารถบังคับการให้เป็นไปตาม คำสั่งได้ ซึ่งได้แก่องค์กรตุลาการที่จะเข้ามามีบทบาท อารักขาและเป็นเกราะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ

ประชาชนจากการล่วงละเมิดขององค์กรเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ซึ่งบทบัญญัติของกฎหมายฉบับนี้ ได้บัญญัติเฉพาะการอุทธรณ์ภายในฝ่ายปกครองเท่านั้น และยังให้การวินิจฉัยของคณะกรรมการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดเป็นที่สุดนี้ ซึ่งถือว่าถึงที่สุดในฝ่ายบริหารเท่านั้น แต่ไม่ใช่ถึงที่สุดในชั้นตุลาการ เพราะมีเช่นนั้นแล้วจะถือว่าไม่ชอบด้วยหลักความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครองที่ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อนเสียหายหรือถูกระทบสิทธิยื่นคำฟ้องเป็นคดีต่อศาลได้ โดยทั่วไปแล้วผู้ได้รับผลกระทบสามารถยื่นคำฟ้องต่อศาลได้โดยตรง หรือสามารถยื่นเรื่องผ่านผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ซึ่งเป็นองค์กรภายนอกฝ่ายปกครอง โดยผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาจะมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาและสอบสวนข้อเท็จจริงตามคำร้องเรียนในกรณี การไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือปฏิบัตินอกเหนืออำนาจหน้าที่ของข้าราชการ หรือการละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ เสนอให้ศาลปกครองพิจารณาวินิจฉัย นอกจากนี้หากผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเห็นว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ที่มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ก็จะเสนอเรื่องพร้อมความเห็นให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณา วินิจฉัยต่อไป

4.4 วิเคราะห์บทบัญญัติกฎหมายในการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดกับหลักความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย

ในการดำเนินการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ถือเป็นกระบวนการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ให้สามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ และเป็นการแก้ไขไม่ให้เกิดปัญหาคนล้นคุก ที่มีผู้ต้องหาเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นจำนวนมาก ซึ่งกฎหมายฉบับนี้มีความสัมพันธ์ต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติรับรองไว้ จึงจำเป็นต้องวิเคราะห์บทบัญญัติของกฎหมาย เพื่อให้มีการควบคุม ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายฉบับดังกล่าวที่ตราขึ้นโดยองค์กรนิติบัญญัติ โดยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่งแยกพิจารณาออกเป็น 2 ลักษณะ คือ พิจารณาจากแบบพิธีในการตรา และ พิจารณาจากสาระัตถะของกฎหมาย

4.4.1 พิจารณาจากแบบพิธีในการตรา

ในการพิจารณาหลักความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 หรือกฎหมายบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด จากแบบพิธีในการตรากฎหมาย ก็คือ ขั้นตอนและวิธีการ ของการแสดงเจตนารมณ์แทนรัฐในรูปของกฎหมาย ซึ่งจะมีผลผูกพันเสมือนกับว่ารัฐนั้นแสดงเจตนารมณ์ด้วยตนเอง หากกฎหมายบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพนี้ได้ถูกบัญญัติขึ้นโดยไม่ครบขั้นตอนหรือผิดไปจากแบบพิธีที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ ย่อมไม่อาจถือได้ว่าการบัญญัติกฎหมายดังกล่าวเป็นการแสดงเจตนารมณ์ที่ผูกพันรัฐ ในกรณีเช่นนี้กฎหมายย่อม

จะเสียไปทั้งฉบับ สำหรับบทบัญญัติในการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ผู้เขียนได้วิเคราะห์แล้วเห็นว่าเป็นไปตามหลักความชอบด้วยรัฐธรรมนูญจากแบบพิธีในการตรา โดยพิจารณาจากองค์ประกอบดังนี้

1) องค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะเป็นผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติ

องค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งรัฐธรรมนูญกำหนดให้เป็นผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติ ในการตรากฎหมายฉบับนี้ ได้มีการตราโดยองค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจคือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา ที่เป็นตัวแทนของประชาชนซึ่งได้รับเลือกตั้งเข้าไปทำหน้าที่ เป็นผู้รับมอบอำนาจจากประชาชนในการเข้ามาบริหารประเทศ โดยมีการประชุมพิจารณาลงมติที่เป็นกรให้ความเห็นชอบตามกระบวนการของการบัญญัติกฎหมาย

2) ขั้นตอนและกระบวนการในการตรากฎหมาย

สำหรับกฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ได้ผ่านขั้นตอนในการตรากฎหมายเช่นเดียวกับการตรากฎหมายฉบับอื่น คือ

2.1) การริเริ่มนำเสนอกฎหมาย โดยมีกระทรวงยุติธรรมและสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เป็นหน่วยงานที่เสนอร่าง พ.ร.บ. ฟื้นฟูสมรรถภาพฯ ให้คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบกับร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2544 และส่งให้คณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรพิจารณานำเสนอสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาต่อไป

2.2) การพิจารณาร่างกฎหมาย ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้เข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร โดยบรรจุเข้าระเบียบวาระการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ชุดที่ 21 ปีที่ 1 ครั้งที่ 23 (สมัยสามัญทั่วไป) ในวันพุธที่ 30 พฤษภาคม 2544 และที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัตินี้ ในวาระที่หนึ่ง ขึ้นรับหลักการในคราวประชุมเดียวกัน โดยที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติรับหลักการด้วยคะแนนเป็นเอกฉันท์และตั้งคณะกรรมการวิสามัญ จำนวน 35 คน เพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินี้ ในวาระที่สอง ขึ้นกรรมาธิการ กำหนดแปรญัตติภายใน 7 วัน และได้บรรจุเข้าระเบียบวาระการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ชุดที่ 21 ปีที่ 1 ครั้งที่ 14 (สมัยสามัญนิติบัญญัติ) วันพุธที่ 12 กันยายน 2544 โดยได้พิจารณาวาระที่สอง เมื่อจบการพิจารณาในวาระที่สอง ขึ้นเรียงลำดับมาตราแล้ว ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาวาระที่สาม หลังจากนั้นส่งให้วุฒิสภาพิจารณาให้ความเห็นชอบด้วย

2.3) การประกาศใช้บังคับกฎหมาย พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2545 โดยพระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป เว้นแต่บทบัญญัติหมวด 3 ให้ใช้บังคับเมื่อใด ในท้องที่ใด ให้รัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษา แต่ทั้งนี้ ให้ใช้บังคับทั่วราชอาณาจักรภายในระยะเวลาไม่เกิน 1 ปี นับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ซึ่งรัฐมนตรีได้ประกาศกระทรวงยุติธรรม เรื่องกำหนดท้องที่และให้ใช้บทบัญญัติหมวด 3 ตามพระราชบัญญัตินี้ เป็น 3 ระยะ คือ ระยะแรก 3 มีนาคม 2546 ระยะที่สอง 1 มิถุนายน 2546 และระยะที่สาม 1 กรกฎาคม 2546

2.4) ประกาศโฆษณาทางกฎหมาย ได้ประกาศให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 119 ตอนที่ 96ก หน้าที่ 26 วันที่ 30 กันยายน 2545

3) แบบของกฎหมาย

ในที่นี้แบบของกฎหมาย จะหมายถึงลักษณะของการปรากฏตัวของกฎหมายที่องค์กฤษฎีกาบัญญัติตราขึ้น แม้ทางวิชาการรูปแบบ ของกฎหมายอาจจำแนกเป็น 2 ลักษณะ คือ กฎหมายที่พัฒนามาจากจารีตประเพณีที่ใช้บังคับได้ในตัวเองไม่เป็นลายลักษณ์อักษร กับบทบัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นจะต้องปรากฏอยู่ในรูปของกฎหมายลายลักษณ์อักษรแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งกฎหมายฉบับนี้เป็นบทบัญญัติที่ตราขึ้นโดยองค์กฤษฎีกาบัญญัติ มีลักษณะเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร ที่ใช้บังคับกับประชาชนทั่วไป จึงสอดคล้องกับแบบพิธีในการตรากฎหมาย

ผู้เขียนจึงเห็นว่า การตราพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ได้สอดคล้องกับหลักความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่พิจารณาจากแบบพิธีในการตรากฎหมาย จึงเป็นบทบัญญัติที่ถูกต้องครบถ้วน ตามเงื่อนไขและขั้นตอนต่างๆที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรกำหนดไว้

4.4.2. พิจารณาจากสาระสำคัญของกฎหมาย

ในการพิจารณาว่ากฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด 2545 ที่องค์กฤษฎีกาบัญญัติได้ตราขึ้นมีบทบัญญัติที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือถูกต้องชอบด้วยรัฐธรรมนูญที่กำหนดไว้หรือไม่ จะต้องพิจารณาจากเนื้อหาสาระสำคัญของกฎหมายดังกล่าว เพื่อมิให้องค์กรของรัฐตรากฎหมายมาจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่มีชอบ เพราะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติรับรองคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมิให้ใครมาล่วงละเมิดก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ประชาชน

โดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่กำหนดเนื้อหาสาระัตถะของกฎหมายอาจจำแนกออกเป็น 3 ส่วนคือ 1) บทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับเงื่อนไขทางข้อเท็จจริงที่จะทำให้ตรากฎหมายได้ 2) บทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับเนื้อหาของกฎหมาย และ 3) บทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของกฎหมายตามที่กล่าวไว้ใน บทที่ 2.2.2

เมื่อพิจารณาถึงสาระัตถะของบทบัญญัติที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ผู้เขียนขอแยกพิจารณาได้ดังนี้

1) สาระัตถะตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญนั้น มีบทบัญญัติที่มุ่งจะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่จะไม่ถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพจากการถูกควบคุมตัวเกินกว่าความจำเป็น และจะกระทบกระเทือนถึงสาระสำคัญแห่งสิทธิเสรีภาพมิได้ ซึ่งการที่จะจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลได้นั้น ก็แต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ และในคดีอาญา การจับและคุมขังบุคคลใดจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือมีหมายของศาล แต่จะเห็นได้ว่าในการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพ ผู้ติดยาเสพติดได้ให้อำนาจแก่องค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐฝ่ายบริหาร ได้แก่ คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด มีอำนาจในการขยายระยะเวลาการควบคุมตัวเพื่อตรวจพิสูจน์การเสพ หรือ การติดยาเสพติด หลังจากที่ศาลมีคำสั่งควบคุมตัวเพื่อเข้ารับการตรวจพิสูจน์ ซึ่งเป็นการใช้อำนาจดังกล่าวแทนศาล จึงเห็นได้ว่าการใช้อำนาจนี้เป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมาย

2) สาระัตถะตามกฎหมายในการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด มีบทบัญญัติที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลโดยองค์กรเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร จะเห็นได้จากตามที่พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด 2545 ที่ให้อำนาจแก่คณะอนุกรรมการฟื้นฟูฯ เช่นจัดทำแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ที่ปรากฏว่าเป็นผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด และการควบคุมตัวเพื่อฟื้นฟูสมรรถภาพไม่เกิน 6 เดือน และหากผลการฟื้นฟูไม่เป็นที่พอใจของคณะอนุกรรมการฟื้นฟูฯ มีอำนาจขยายระยะเวลาการควบคุมตัวเพื่อฟื้นฟูสมรรถภาพออกไปอีกครั้งละ ไม่เกิน 6 เดือน ก็ครั้งก็ได้ เมื่อรวมแล้วไม่เกิน 3 ปี เมื่อพิจารณาถึงอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายได้ให้แก่คณะอนุกรรมการฟื้นฟูฯ ซึ่งเป็นองค์กรของรัฐฝ่ายบริหารในการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด จะเห็นได้ว่ามีลักษณะเกี่ยวกับการใช้อำนาจของศาลในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลด้วยการควบคุมตัว ดังนั้น บทบัญญัติในการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพดังกล่าว ย่อมเป็นการขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล

3) วัตถุประสงค์ของกฎหมายในการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด เพื่อให้ผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดได้พ้นจากการติดยาเสพติดด้วยวิธีการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพ และเพื่อ

ประโยชน์ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศ เนื่องจากที่ผ่านมาผู้เสพ หรือผู้ติดยาเสพติด เป็นจำนวนมาก ที่เข้าบำบัดรักษายาเสพติดแล้วอยู่ไม่ครบหลักสูตรการฟื้นฟูสมรรถภาพหรือกลับไปเสพซ้ำ ทำให้สูญเสียงบประมาณในการบำบัดรักษายาเสพติดเป็นจำนวนมาก และยังไม่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินการ ทั้งนี้การที่ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด 2545 ได้กำหนดขั้นตอน และกระบวนการต่างๆที่อาจมีการจำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด เพื่อที่จะให้สัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่มุ่งหวัง ให้เกิดความสงบเรียบร้อยของสังคมและเกิดความมั่นคงของประเทศ ตลอดจนสวัสดิภาพของประชาชน ซึ่งจะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้

การที่กฎหมายบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดให้อำนาจแก่คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดที่มีการจำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดในขั้นตอนของกระบวนการดำเนินงาน ที่ได้ให้อำนาจควบคุมตัวผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดโดยไม่ผ่านกระบวนการทางศาล ย่อมเป็นการไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ แม้จะถือว่าเป็นการช่วยเหลือผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด ให้ออกจากการติดยาเสพติด หรือเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของประเทศ และกลับเป็นพลเมืองดีของสังคมต่อไป แต่การดำเนินการของคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดที่ควบคุมตัว จะต้องมีความสอดคล้องกับสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติรับรองไว้

จึงเห็นได้ว่ากฎหมายฉบับดังกล่าวมีบทบัญญัติที่เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลในบางขั้นตอนไม่ผ่านศาล แต่ให้เป็นอำนาจขององค์กรของรัฐฝ่ายบริหารจึงไม่ชอบด้วยบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ

4.5 มาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหา การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายในการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

โดยเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าในการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพ บุคคลอื่นจะต้องให้การยอมรับและจะล่วงละเมิดมิได้ แม้แต่อำนาจรัฐ การให้หลักประกันความมีสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญ รัฐธรรมนูญได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในด้านต่างๆ จึงทำให้งานของรัฐที่ดำเนินการจะต้องเคารพและอยู่ภายใต้กฎหมาย ที่ให้ความคุ้มครองในสิทธิเสรีภาพของประชาชน เช่นเดียวกันกับการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ที่อาจมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด โดยจะต้องมีมาตรการและแนวทางการแก้ไขในปัญหาดังกล่าว เพื่อให้สิทธิเสรีภาพของผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดได้รับการคุ้มครอง

4.5.1 ด้านขั้นตอนและกระบวนการบำบัด

สำหรับมาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหามลพิษในขั้นตอนและกระบวนการบำบัดในการดำเนินงานตามกฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด มีดังนี้

1) มาตรการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ

ในการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด จะมีกระบวนการและขั้นตอนที่เป็นการกระทบสิทธิเสรีภาพของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ที่เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพ โดยได้ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารเป็นส่วนใหญ่ ในการดำเนินงานตามกระบวนการของกฎหมาย อาทิ คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ผู้อำนวยการศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พนักงานเจ้าหน้าที่ และแม้จะมีการให้อำนาจศาลเข้ามามีส่วนในการสั่งควบคุมตัวผู้ต้องหานั้น ก็เป็นเพียงการใช้อำนาจในเบื้องต้นของการเริ่มเข้าสู่กระบวนการ จึงจำเป็นต้องมีมาตรการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติรับรองไว้เพื่อมิให้มีการจำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพโดยองค์กรที่ไม่มีอำนาจตามรัฐธรรมนูญบัญญัติให้อำนาจไว้

แนวทางดำเนินงาน จะต้องมีการปรับปรุงในกระบวนการพิจารณาและสิ่งเกี่ยวกับการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด โดยให้อำนาจแก่องค์กรตุลาการในการพิจารณาสั่งในขั้นตอนและกระบวนการที่จะเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์การเสพ หรือการติดยาเสพติด หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพจากที่เดิมเป็นการดำเนินการขององค์กรฝ่ายบริหารเป็นส่วนใหญ่ การที่จะต้องปรับปรุงขั้นตอนให้ต้องผ่านการพิจารณาหรือการใช้อำนาจขององค์กรตุลาการหรือศาล เนื่องจากการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล จึงต้องมีหลักประกันในการใช้อำนาจจำกัดสิทธิเสรีภาพต่างๆ โดยผ่านองค์กรตุลาการที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้ เพราะองค์กรตุลาการ เป็นองค์กรที่มีความเป็นกลาง อิสระปราศจากการแทรกแซงจากองค์กรอื่น ซึ่งจะเป็นหลักประกันให้บุคคลดังกล่าวไม่ต้องถูกล่วงละเมิดจากการกระทำที่มีขอบข่ายกฎหมาย เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล

2) มาตรการพัฒนาศักยภาพผู้ปฏิบัติงาน

ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อนำผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดที่ใช้ยาเสพติดเข้าสู่กระบวนการของกฎหมายนั้น ขาดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องและชัดเจน รวมทั้งมีความเข้าใจในการนำหลักการหรือแนวคิดในการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพที่แตกต่างกัน ในกฎหมายที่ให้ดำเนินการ ประกอบกับเจ้าหน้าที่ตำรวจยังมีความสับสนในการปฏิบัติต่อผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด

ที่กระทำความผิดตามที่กฎหมายกำหนดไว้ รวมถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐในขั้นตอนอื่น เช่น การคัดกรองผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดที่เป็นมาตรฐาน จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในขั้นตอนต่างๆ ให้มีความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินงานตามกระบวนการ ขั้นตอนของกฎหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างถูกต้องและเกิดประสิทธิภาพตามที่กฎหมายมุ่งหวัง

แนวทางดำเนินงาน ดำเนินการพัฒนาบุคลากรผู้ปฏิบัติงานในระดับต่างๆ โดยการจัดประชุม สัมมนา ฝึกอบรม ให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน มีความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินงานตามขั้นตอนกระบวนการของกฎหมาย และแนวทางปฏิบัติงานที่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นการคัดกรองผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด ที่จะต้องให้มีมาตรฐานในการฟื้นฟูสมรรถภาพตามที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนดไว้ รวมทั้งจะต้องมีการปฏิบัติตามกฎหมายในการนำตัวผู้ต้องหาไปศาลภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ ไม่ใช่รวมผู้ต้องหาให้ได้จำนวนมากพอและนำไปศาลครั้งเดียว แทนที่จะไปศาลวันละหลายครั้ง ซึ่งการให้ความรู้ดังกล่าวเพื่อให้ปฏิบัติตามกฎหมายที่ถูกต้องและเป็นการคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่จะต้องให้ความคุ้มครอง

3) มาตรการควบคุมการจัดทำแผนและคุณภาพการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด

ในการดำเนินการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด หลังจากที่ได้ผลการตรวจพิสูจน์ปรากฏว่าเป็นผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด จะต้องเข้าฟื้นฟูสมรรถภาพตามแผนที่คณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด กำหนดไว้ไม่เกิน 6 เดือน โดยไปอยู่ที่ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพฯ หลายแห่ง ยังไม่มีการรับรองคุณภาพสถานฟื้นฟูฯ ให้มีมาตรฐาน จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาสถานที่ให้เป็นสถานที่ฟื้นฟูสมรรถภาพที่มีคุณภาพตามมาตรฐานและมีจำนวนเพิ่มขึ้น เพื่อให้การบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพ ผู้ติดยาเสพติด มีคุณภาพ และให้การปฏิบัติตามกระบวนการที่กฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพเกิดประสิทธิผล เนื่องจากในบางพื้นที่ สถานที่เพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพมีไม่เพียงพอต่อการควบคุมตัวผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ทำให้คณะกรรมการฟื้นฟูฯ ต้องปรับรูปแบบและกำหนดแผนการฟื้นฟูใหม่ เช่น คณะกรรมการฟื้นฟูฯ กำหนดแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพสำหรับผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพแบบควบคุมตัวเข้มงวด แต่สถานที่ฟื้นฟูสมรรถภาพแบบควบคุมตัวเข้มงวดได้รับผู้เข้ารับการฟื้นฟูครบตามจำนวนที่สามารถรองรับได้แล้ว จึงทำให้คณะกรรมการฟื้นฟูฯ ต้องปรับรูปแบบและแผนการฟื้นฟูเป็นการฟื้นฟูสมรรถภาพแบบควบคุมตัวไม่เข้มงวดแทน จึงส่งผลให้การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดไม่สอดคล้องกับผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ทำให้ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพมีโอกาสกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำ และนอกจากนี้แล้ว

เกณฑ์การพิจารณาของคณะกรรมการฟื้นฟูฯ ในการจัดทำแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพและควบคุมตัวที่แตกต่างกัน เนื่องจากบุคลากรที่มาเป็นคณะกรรมการฟื้นฟูฯ มีความรู้และประสบการณ์ที่แตกต่างกัน

แนวทางดำเนินงาน จะต้องมีการดำเนินการตรวจสอบ รับรอง คุณภาพ ของสถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดให้ได้มาตรฐานและ มาตรฐานที่ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเพิ่มขึ้น เพื่อให้มีความเหมาะสมกับลักษณะและอาการของผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดแต่ละราย เพื่อให้สามารถรองรับให้ผู้เสพหรือ ผู้ติดยาเสพติดที่เข้าสู่กระบวนการได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งจะต้องมีการควบคุมในการจัดทำแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพของคณะกรรมการฟื้นฟูฯ ให้เป็นแนวทางเดียวกัน ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของคณะกรรมการฟื้นฟูฯ แต่ละคณะ ที่จะส่งผลกระทบต่อการฟื้นฟูสมรรถภาพของผู้เข้ารับการฟื้นฟูแต่ละรายที่อาจได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกัน

4) มาตรการติดตามดูแลหลังการเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ

เมื่อผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพตามแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพที่คณะกรรมการฟื้นฟูฯ กำหนดแล้ว มีผลการฟื้นฟูเป็นที่พอใจของคณะกรรมการฟื้นฟูฯ จะได้รับการปล่อยตัวกลับคืนสู่สังคม และถือว่าพ้นจากการดำเนินคดี ซึ่งไม่มีการติดตามภายหลังที่ได้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด จึงจะต้องมีการกำหนดมาตรการติดตามภายหลังจากที่ผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดออกจากสถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด เพื่อจะได้ไม่ให้นักคณนั้น กลับไปเสพยาเสพติดซ้ำ และเข้าสู่กระบวนการอีก ซึ่งจะเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณของประเทศ

แนวทางดำเนินงาน จะต้องมีการกำหนดให้มีการติดตามผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดภายหลังจากที่ผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดออกจากสถานฟื้นฟูสมรรถภาพที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม โดยกำหนดระยะเวลาในการติดตามดูแลอย่างน้อย 1 ปี ซึ่งเป็นไปตามทางการแพทย์กำหนดไว้ โดยประสานกับศูนย์บริการสาธารณสุขในพื้นที่ สถานีอนามัย องค์การชุมชนในพื้นที่ ในการเตรียมความพร้อมของครอบครัวและชุมชน เพื่อรองรับให้ผู้ป่วยสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุขไม่กลับไปเสพยาเสพติดซ้ำอีก

4.5.2 ด้านกฎหมายและระเบียบ

1) มาตรการเสริมแรงจูงใจในการทำงาน

ในการดำเนินการตามกระบวนการของกฎหมาย จะเริ่มเมื่อมีการจับกุมของเจ้าพนักงานตำรวจในความผิดตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ซึ่งมีขั้นตอนที่ยุ่งยาก และไม่มีความรู้

ที่ถูกต้องในการปฏิบัติงานตามกฎหมาย รวมทั้งยังมีความสับสนในการปฏิบัติต่อผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด ทำให้มีการเลือกที่จะปฏิบัติโดยในบางพื้นที่ พนักงานเจ้าหน้าที่ได้เบี่ยงเบนคดีไม่นำผู้ต้องหาเข้าสู่กระบวนการของกฎหมายที่กำหนดไว้ เพื่อไม่ให้เกิดความยุ่งยากในการปฏิบัติงาน ดังนั้น เพื่อให้ขั้นตอนและกระบวนการของกฎหมายสามารถบังคับใช้ได้อย่างจริงจัง จึงจำเป็นต้องมีมาตรการที่จูงใจให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ และ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองอื่น ได้มีการปฏิบัติตามขั้นตอนและกระบวนการที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างจริงจัง ไม่ให้เกิดปัญหาการเบี่ยงเบนคดีที่ไม่นำผู้ต้องหาเข้าสู่กระบวนการ หรือจับกุมผู้ต้องหาได้แต่ไม่ส่งผู้ต้องหาไปศาลภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด เมื่อมีผู้ต้องหาจำนวนมาก เพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจในการทำงาน

แนวทางดำเนินงาน มีการกำหนดเป็นระเบียบปฏิบัติที่กำหนดให้สิทธิประโยชน์ให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานตามขั้นตอนและกระบวนการของกฎหมาย ในการได้รับค่าตอบแทน การปฏิบัติงานที่สูงขึ้นกว่าปัจจุบัน และรวมถึงการกำหนดให้โควต้าขั้นพิเศษ ในการประเมินผลการปฏิบัติงานประจำปี เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กฎหมายมุ่งหวัง

2) มาตรการควบคุม ตรวจสอบการดำเนินงาน

ในการดำเนินงานตามขั้นตอนและกระบวนการของกฎหมายได้มีหน่วยงานต่างๆ เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อรองรับการทำงาน จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องมีการควบคุม ตรวจสอบการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การปฏิบัติงานตามกฎหมายเกิดประสิทธิผล ทั้งการควบคุมตรวจสอบจากองค์กรภายในฝ่ายปกครอง และการควบคุมตรวจสอบจากองค์กรภายนอก ฝ่ายปกครอง เนื่องจากกฎหมายฉบับนี้ไม่ได้บัญญัติการควบคุมตรวจสอบจากองค์กรภายนอก โดยเมื่อคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด กำหนดแผนการฟื้นฟูให้ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ประมาณ 6 เดือน ซึ่งไม่เกินระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ แต่ในทางปฏิบัติ จะมีการควบคุมตัวเพื่อการฟื้นฟูประมาณ 4 เดือน โดยจะให้ระยะเวลาที่เหลือ สำหรับดำเนินการตามขั้นตอนระเบียบปฏิบัติที่ออกมาใช้บังคับ เพื่อไม่ให้ระยะเวลาจนเสร็จสิ้นกระบวนการเกินกว่า 6 เดือน ประกอบกับรูปแบบการฟื้นฟูสมรรถภาพที่ใช้สำหรับผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด มีระยะเวลา 4 เดือน ทำให้ระยะเวลาที่เหลืออีก 2 เดือน ต้องดำเนินการคุมประพฤติโดยให้ผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดมารายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติ ซึ่งทำให้นุคคลนั้นมีโอกาสที่จะกลับไปใช้ยาเสพติดอีก แต่ในบางพื้นที่ก็จะอยู่ตามแผนที่กำหนด คือ 6 เดือน ซึ่งจะต้องมีการควบคุมตรวจสอบการดำเนินงานดังกล่าวให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

แนวทางดำเนินงาน ควรจะมีการติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยมีการตั้งคณะทำงานภายในฝ่ายปกครองขึ้นมาเพื่อตรวจสอบการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ในขั้นตอนต่างๆ

ถึงการควบคุมตัวเป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด รูปแบบ และระยะเวลาในการควบคุมตัว ให้เป็นแนวทางเดียวกัน ตลอดจนสถานที่เพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นไปตามมาตรฐานที่ใช้ในการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดของกระทรวงสาธารณสุข เพื่อให้การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดเกิดประสิทธิภาพ และไม่ทำให้บุคคลนั้นกลับไปใช้ยาเสพติดอีก

นอกจากนี้ ควรจะให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือเสียหายจากการใช้อำนาจของฝ่ายปกครอง อันถือว่าเป็นการกระทำทางปกครองที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล ที่ได้มีการอุทธรณ์คำสั่งต่อคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแล้วยังไม่เป็นผล ได้ทราบถึงสิทธิที่มีในการยื่นคำร้องอุทธรณ์ต่อองค์กรภายนอกฝ่ายปกครอง เพื่อให้ได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น เพราะที่ผ่านมา กฎหมายไม่มีการกำหนดให้มีการควบคุม ตรวจสอบ จากองค์กรภายนอกฝ่ายปกครอง จึงทำให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบไม่รู้ว่ามิสิทธิยื่นคำร้องต่อองค์กรภายนอกฝ่ายปกครองให้เยียวยาความเสียหายที่ได้รับ เพราะตามหลักแล้ว บุคคลสามารถยื่นคำร้องต่อองค์กรภายนอกฝ่ายปกครองในการคุ้มครองความเสียหายจากผลกระทบที่ได้รับแม้กฎหมายจะบัญญัติว่าถึงที่สุด แต่ก็เป็นที่สุดภายในฝ่ายปกครองเท่านั้น

3) มาตรการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย

ในการบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ได้มีขั้นตอนของการดำเนินงานในการควบคุมตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์การเสพหรือการติดยาเสพติด หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ที่เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล โดยไม่มีหมายหรือคำสั่งของศาล แต่เป็นอำนาจของคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นองค์กรของรัฐฝ่ายบริหารที่มีอำนาจดังกล่าวเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน โดยกฎหมายดังกล่าวเกิดปัญหาทางกฎหมายที่มีบทบัญญัติขัดต่อความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ รวมทั้งระยะเวลาในการควบคุมตัวเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพ ที่อาจมีการขยายระยะเวลาในการฟื้นฟูสมรรถภาพเกินกว่า 6 เดือน โดยขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการเสพหรือติดยาเสพติดแต่ละราย เพราะบางคนเป็นผู้ติดยาเสพติดเรื้อรัง หรือได้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพตามกฎหมายหลายครั้ง จึงจำเป็นต้องมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายให้มีความสอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่มีบทบัญญัติในการรับรองสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่จะต้องให้ความคุ้มครอง และการควบคุมตัวเพื่อบังคับฟื้นฟูสมรรถภาพให้มีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิผล ไม่กลับไปเสพยาเสพติดซ้ำ

แนวทางดำเนินงาน มีการแก้ไขปรับปรุงให้บทบัญญัติของกฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด 2545 ให้สอดคล้องกับหลักความชอบด้วยรัฐธรรมนูญและให้ความคุ้มครองในสิทธิเสรีภาพ

ของบุคคล รวมทั้งผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด สามารถเลิกยาเสพติดและกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม โดยดำเนินการจัดประชุม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามกฎหมายฉบับนี้ รวมทั้งองค์กรภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการระดมความคิดเพื่อแก้ไขปัญหา / อุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว ตลอดจนแนวทางและบทบัญญัติของกฎหมายที่จะแก้ไข เพิ่มเติม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย